

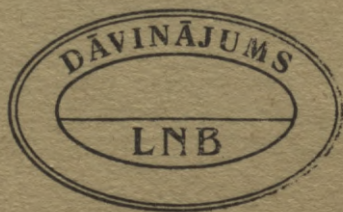
37
L 424 ✓

EDUARDS JANSONS

AIZRĀDĪJUMI AUDZINĀTĀJIEM

1 9 3 4
A U T O R A I Z D E V U M Ā

286320

37
L 424 /

L
37

Ed. Jansons

Aizrādījumi audzinātājiem

Arīdām Kaulinam
ar laba vēlējumiem

Ed. Jansons

1

9

3

4

Krājumā pie autora Tilža un Valtera un Rapas Rīgā

1934. g. 4. jūlijā.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0305057434

[Faint, illegible handwritten text]

Spiestuve „Litera”
L. Kalēju 56, Rīgā.

[Faint, illegible handwritten text]

Saturs

	lpp.
I. Audzināšanas uzdevums un būtība	1
II. Audzināšanas robežas un iespējamības	3
III. Applēptie līdzaudzinātāji	6
IV. Audzināšanas sākums un ilgums	9
V. Audzināšanas mērķis	13
VI. Audzinātāja personība	17
VII. Audzināšanas līdzekļi	27
1. Klusie iespaidojumi	27
2. Vārda iespaidojumi	28
a) Lūgums	28
b) Pamācība	28
c) Paskubinājums un bridinājums	29
d) Draudi	30
e) Pavēle un aizliegums	31
3. Ieradumu izkopšana	34
4. Priekšzīmes audzinošais iespaids	37
5. Bērna uzraudzība	41
6. Bērna nodarbināšana	43
a) Rotājāšanās	45
b) Stāstīšana un grāmatu lasīšana	52
c) Laika pavadīšana svaigā gaisā	55
d) Darbs	57
7. Alga un sods	60
a) Alga	62
b) Sods	62
Literatūra	68

Atsauksme.

Latviešu valodā maz vēl paidagogiskās literatūras. E. Jansons savos „Aizrādījumos audzinātājiem“ grib nākt palīgā bērnu audzinātājiem ar padomiem un paskaidrojumiem, ar norādījumiem un brīdinājumiem.

Kaut darbs arī kompilatīvas dabas, tomēr ar labpatiku to var izlasīt. Skaidra doma, gludā valoda un plānveidīgā uzbūve dara šo darbu noderīgu plašākiem lasītāju slāņiem.

Grāmata „Aizrādījumi audzinātājiem“ var noderēt kā rokas vadonis paidagoģija arī zemāko institūta klasu audzēkņiem.

V. Seils

Daugavpils valsts skolotāju institūta direktors

Autora piezīmes.

Divus gadus atpakaļ pēc ilgākas bērnu audzināšanas jautājuma studijae man pieejamā literatūrā „Aizrādījumi audzinātājiem“ bija pabeigti manuskripta. Darbu laipni caurskatīja Daugavpils skolotāju institūta direktors V. Seils jkdze un deva savu atsauksmi, par ko šini vietā izsaku sirsnīgu pateicību.

Krīzes apstākļi aizkavēja grāmatas izdošanu. Aizrādījumus audzinātājiem O. Blūmiša kungs ievietoja savā žurnālā „Draudzības Saite“, līdz ar ko radās izdevība grāmatu pakāpeniski iespiest. Jaunajā gadā viņa iziet atklātībā. Autors justos iepriecināts, ja bērnu audzināšanai aicinātie šini grāmatā atrastu vienu otru derīgu aizrādījumu atbildīgajā audzināšanas darbā.

Ed. Jansons

Tilzā, 1934. gadā 1. janvārī

Audzināšanas uzdevums un būtība.

Bērnu audzināt nozīmē pieaugušam cilvēkam apzinīgi un plānveidīgi iespaidot savā garīgā iekšienē vēl nenoteikto, neizveidoto cilvēku viņa attīstības laikā, lai viņu, pēc iespējas, izaudzinātu par pilnīgāku cilvēku, kas savus uzdevumus cenšas apzinīgi un labi izpildīt un kas no iepriekšējam paaudzēm mantoto kultūru spējīgs turpināt, izveidot, papildināt un nodot tālāk nākamām paaudzēm. Audzināšanai jāpanāk, lai visas labās īpašības, ko Radītājs bērnam ieguldījis, tiktu izceltas un līdz iespējamai pilnībai izveidotas, izkopjot un stiprinot cēlākās tieksmes, bet ļaunās īpašības lietderīgiem līdzekļiem apspriežot un iznīdēt.

Audzināšanas augstākais uzdevums ir audzināmo novadīt līdz tai attīstības pakāpei, kurā noteicēja kļūst sevis audzināšana un cilvēks apzinās sevi par zināmu vērtību nesēju.

Audzināšana nav nepieciešama visai dzīvai radībai. Audzināt vajaga tikai cilvēkus. «Cilvēks ir vienīgais radījums, kas jāaudzina,» saka Kants. Dzīvnieki iedzimtības ceļā mantojuši dzīvības uzturēšanai nepieciešamās dziņas. Tās neprasa nedz sevišķas kopšanas, nedz attīstīšanas. Cilvēks gan arī iegūst no saviem priekštečiem bagātīgu dziņu un

iedzimto spēju mantojumu, bet bez audzināšanas cilvēks nekad nespētu savu īsto dzīves uzdevumu veikt.

Neviena dzīva radība pasaulē nenāk tik nepatstāvīga un nevarīga un nepaliek tādā stāvoklī tik ilgi kā cilvēks. Kad nevarības stāvoklis pārspēts, tad tomēr vēl iekšējam cilvēkam ir ļoti nepieciešama audzināšana. Audzinātājam jāmodina audzēknī snaudošās dāvanas, jāatrasa viņā esošos spēkus un jāgādā, lai bērņā varētu uzplaukt un atvērties, pēc iespējas, visas viņā apslēptās spējas un īpatnības.

Bērņā sastopami ļoti dīgli, kuri paši no sevis neatīstās, bet prasa kopšanas. Audzināšana, novērdama ārējos kaitīgos iespaidus un iznīdējama iekšējos ļaunos dzenulus, veicina apslēptā labā attīstību. Audzināšanai jāattīsta un jāstiprina tās dziņas, kuras veicina audzināšanas mērķa sasniegšanu un jāapspiež nederīgās, kaitīgās dziņas. Protams, pirmajos dzīvības gados izcilus vērība piegriežama bērņa fiziskai attīstībai. Pilnīgi savā valā atstātais bērns netikvien miesīgi panīktu, bet arī garīgi paliktu kropls.

Audzināšana cilvēku izved ārā no dabas stāvokļa gara stāvoklī, attīsta cilvēka garīgos un tikumiskos spēkus, kas cilvēkam dod iespēju sekmīgāk un pilnīgāk izlietot savu dzīvi.

Audzināšanas robežas un iespējamības

Ir bijuši laiki, kad domāja, ka audzināšana no bērna iztaisa kādu vien cilvēku audzinātājs vēlas. Šie uzskati ir nepamatoti. Audzināšana ir gan varēna, bet ne visvarēna.

Katrā bērnā ir kaut kas tāds, par ko audzinātājam nav nekādas varas, kaut kas patvarīgs. Bērna domās, jūtās un darbos parādās kaut kas iemantots gatavs, ko nedz mīlestības pilna, nedz barga audzināšana nespēj pie malas pabīdīt. Šis apslēptais «kaut kas» ir stipri miklains un grūti iztulkojams, tādēļ viņu arī apzīmē ar noslēpumu pilnu vārdu — iedzimtība.

No agrākām paaudzēm mantotos bērna dvēselē apslēptos spēkus, kas ar laiku attīstās pilnīgi neatkarīgi no audzinātāja gribas saskaņā ar iedzimtību, nav iespējams iespaidot. Audzinātājam ar tiem jā-rēķinās un, kur iespējams, jāizmanto labam. Ārpus bērna iedzimto īpatnību un dziļāko tieksmju robežām viņa darbība paliktu neauglīga. Jāturās bērna dabā novilktās robežās. Iedzimtās īpašības dara iespējamu bērna attīstību vienā vai otrā virzienā, ja ir izdevīgi apstākļi. Pretējā gadījumā viņas var arī parīkt. Atkarībā no audzināšanas viena otra dabīgā spēja var kļūt vai nu par cilvēka rakstura greznumu vai arī kauna traipu.

Iedzimtība izpaužas gan labās, gan arī ļaunās tieksmēs. Pareizai audzināšanai, apvaldot iedzimto ļauno, jāattīsta dabīgās labās

tieksmes, ilgstoši un noteikti iespaidojot īpatnēji noskaņotās dvēseles izveidošanos viņas pašas dabiskās augšanas virzienā. Ar mīlestību uzmodinātās cildenās jūtas kļūs stiprās un, kā katrs spēcīgs stāds, pašas nomāks nezāles — ļaunās dziņas. Audzinātājam tāpat kā dārzniekam jāiejaucās tad, kad kopjamais stāds vēl ir nevarīgs un nezāles izrāda pārāk strauju augšanu. Laikā jāievēro rupjo, zemo tieksmju parādīšanās, mākslīgi jāaiztur viņu tālākā augšana un jāmēģina iznīcināt pašas saknes.

Iedzimtība cilvēka dabā ir novilkusi nepārejamas attīstības robežas. Katrs cilvēks dzimstot iegūst no saviem vecākiem un pat no agrākiem senčiem noteiktu spēju mantojumu. Iedzimto spēju mantojumu var pielīdzināt sēklas graudam, no kuŗa labvēlīgos apstākļos var attīstīties pilnīgas gara spējas. Ārējie audzināšanas iespaidojumi ir tie, kas atraisa spējas no apslēptā stāvokļa un atklāj tās darbībā.

Kaut ko jaunu audzināšana nespēj radīt. Kā audzināšana nespēj aklu bērnu padarīt redzīgu, tāpat arī audzināšana nespēj neapdāvinātu bērnu padarīt gudru. Audzināšana gan var tādu bērnu tik tālu vadīt, lai viņš ar savām trūcīgām dāvanām vismaz kaut ko spētu veikt.

Cilvēka iedzimto dabu arī nav iespējams mainīt. Audzināšana patmīlīgo nepārveidos par nesavtīgu, stūrgalvīgo — par piekāpīgu, dusmīgo un ātro par lēnu un klusu. Cilvēka mūžā nekad! Ja audzināšanas augļi tik ātri ienāktos, tad pasaulei sen jau vajadzētu būt tikumības varoņu pilnai.

Ar aizrādījumu par audzināšanas varas aprobežotību nav tomēr sacīts, ka audzināšana būtu gluži veltīga. Audzināšanas izpalikšana sekmē bērņā ļauno īpašību pavairošanos. Audzināšana nepieciešama. Tikai nevajag viņas varu pārvērtēt.

Audzināšana panāk to, ka audzēknis savas ļaunās dziņas un iegribas līdz zināmam mēram mācās savaldīt, izjūtot to riebigumu, pieķeras zināmu piedzīvojumu pārbaudītam laimes stāvoklim, kuŗu pa-

vada godīga rīcība un padodas tikumības prasībām. Tas nav daudz, bet tomēr ir kaut kas.

Kaut gan cilvēks nevarīgs nāk pasaulē, kaut gan viņā ir jau no dzimšanas nospraustas zināmas attīstības robežas, un kaut gan dažādi apstākļi un iespāidi ap bērnu neapzināti iedarbojas bērna dvēselē, tad tomēr nevienu radījumu nevar tik lielā mērā un tik daudzpusīgi apzinīgi ar zināmu nolūku iespāidot kā cilvēku. Nedz stādu kultivēšana, nedz dzīvnieku pieradināšana neuzrāda tik brīnišķus panākumus kā cilvēka audzināšana. Audzināšana ir vara, kas audzināmā attīstību daudzējādā ziņā spēj iespāidot, dabīgās spējas gan atbalstot, gan papildinot, gan arī labojot. Cilvēkā apzinātās dāvanas ir tās cēlākās visā radībā un, pareizi koptas un atbalstītas, tās spēj daudz ko veikt reliģijas, zinību, mākslu un sadzīves laukā.

Vienā paaudzē gūtie audzināšanas panākumi pārīet nākošā paaudzē. Jemot to vērā, vecākiem ir zināma iespēja noteiktu iespāidu atstāt savu bērnu iedzīmtās spējās un tieksmēs. Viss, ko tēvs un māte pirms bērna dzimšanas gribējuši, cietuši un pārdzīvojuši, iemiesojas bērna iedzīmtās tieksmēs un nosaka tās. No sacītā redzams, ka šķietami negrozamās, stingri noteiktās iedzīmtās spējas īstenībā nemaz nav nepārveidojamas. Iedzīmtības ceļā ir arī iespējama maz pamazītēja cilvēku dzimuma pakrietnināšanās, tādēļ iedzīmtības jautājums uzīiek svarīgu pienākumu audzināšanā, bet šoreiz ne tieši pie bērna audzināšanas, bet netieši audzinātājiem pašiem pie sevis. Kur audzināšana pie paša bērna vēl ir neiespējama, tur ir jau laiks un nepieciešamība nākošiem vecākiem sevi audzināt. Labā uzvara un tikumiskā pieaugšana atsevišķā cilvēkā viņa mūžā veicina cilvēces attīstību virzīenā uz lielāku pilnību.

Apslēptie līdzaudzinātāji

Saprātīgai audzināšanai bez iedzimtības jārēķinās arī ar apkārtnes dažādiem iespaidiem, kas audzināšanu var atvieglināt vai apgrūtināt un audzinātāja iespaidu sakropļot vai pat pilnīgi iznīcināt. Šiem faktoriem piekrīt svarīga loma audzināšanā, kādēļ viņus arī mēdz dēvēt par «apslēptiem līdzaudzinātājiem.»

«Apslēptie līdzaudzinātāji», kuŗu ir ļoti daudz, darbojās bez nolūka, nesagādājot bērnam audzināšanas sāpes, un tieši tādēļ, ka bērns nekāda nolūka nemana, viņi atstāj jo lielu iespaidu. Bērns uztver visu, kas notiek ap viņu, ir labo, ir ļauno. Bērna dvēsele ir, kā pati labākā fotografiskā aparāta negatīvs, uz kuŗa katrs dzirdētais vārds, katrs redzētais atgadījums atstāj savas neizdzēšamas pēdas.

Bērna dvēselē dziļāk iespējās nevēlāmie iespauði. Tie ir bīstami «apslēptie līdzaudzinātāji», kuŗi sastopami ik solī un tomēr nāc nepamanīti un noposta to, ko apzinātā audzināšana ir uzcēlusi.

Visai stipru iespauðu uz bērna miesīgo un garīgo attīstību atstāj aukles, bērnu meitas un kalpotāji. Šo cilvēku vēlēšanās ir, lai bērns būtu mierīgs un mazāk pūļu sagādātu. Lai to panāktu, tad bieži vien tiek apmierinātas bērna iegribas, modināta uzpūtība un pašmīlība, veicināta ietiepība un nepaklausība vecākiem un izsauktas tiek neprātīgas bailes no bubuļiem un spokiem. Ir nevelami un neprātīgi, ka dažas mātes, sevišķi turīgo aprindās, savus bērnus atstāj pilnīgi kalpotāju ziņā.

Arī mīļi, uzticami un tuvi cilvēki var traucēt sekmīgu audzināšanas darbu. Ļoti bieži nāk priekšā gadījumi, kad sirmā vecmāmuļa un cienijamais vectēvs neievēro vecāku ievestos noteikumus bērnu audzināšanā. Viņi katrai kļūdai atrod pamatojumu un katrai palaidnībai attaisnojumu. To viņi dara bērņus neprātīgi mīlējami, bet par visu vairāk vēlēdamies tapt mīļēti.

Bīstami līdzaudzinātāji ir arī tās vecās tantes un tie kaimiņi, kas, vēlēdamies vecākiem paglāimot, bērņus apbrīno un cildina. Nav brīnums, ka tādos apstākļos drīzi vien bērņos parādās uzpūtība un lepnība. Bērņiem par savu skaisto izskatu un grezno apģērbu, kā arī par savu vecāku stāvokli un īpašumiem nekā nevajadzētu zināt, lai neizveidotos nepareizi vērtību uzskati.

Ne tikai apkalpotāji, tuvinieki un sveši cilvēki bērņu var nevēlami iespaidot. Arī paši vecāki dažū labu reizi iespaido bērņu ar kādu žestu vai vārdu, kas viņam nemaz nav domāts. Ja arī bērņš tūlī nesaprot vecāku vārdu vai žestu nozīmi, tad tomēr uztvertais paglabājas viņa atmiņā un tikai pēc ilgāka laika, dažreiz pat pēc vairākiem gadiem, viņš izprot šī vārda vai žesta nozīmi.

Mūsu dienās visai stipri apslēptās audzināšanas faktori ir ielaš dzīve, kino, prese, literātūra, kas pa lielākai daļai kaitīgi iedarbojas uz bērņiem, gandrīz iznīcinot apzinātās audzināšanas — ģimenes un skolas labo iespaidu.

Pilsētu bērņu mīļākā uzturēšanās vieta ir iela. Tur bērņš ik solī redz un dzird kaut ko jaunu, uztver pastāvīgi svaigus ierosinājumus un paplašina savas zināšanas uz vienmēr jaunu novērojumu pamata. Bērņam skaļā un pārmaiņu bagātā ielaš dzīve patīk, bet vai tā ikreiz vēlama, tas ir jautājums, uz kuŗu jāatbild ar noteiktu: nē! Lai padomājam tik par kinematografu rupjiem un pa-

vedinošiem milzu reklāmu zīmējumiem un citiem vilinājumiem publikas pievilksanai! Daudzkrāsainās, brīnišķās ugunis, mūzika, izsaucejs ar uzbāzīgi piedāvāto skrejlapīnu, bērnu vilināt vilina ieiet un noskatīties «pamācošus» skatus uz ekrāna.

Bērnu pavadinātāji nav meklējami tikai kinematografu un izpriecu vietu uzkrītošos sludinājumos, bet tos var atrast arī grāmattirgotavu logos un kioskos. Dēku romāni ar kārdinošiem vāku zīmējumiem izlikti redzamā vietā. Vitrinās grāmatu veikalos pilnas neglītām bildēm un skatu kartēm.

IV

Audzināšanas sākums un ilgums

Bērnu nekad nevar iesākt par agru audzināt. Jo agrāk sāk bērnu audzināt, jo labāk sekmējas turpmākais audzināšanas darbs.

Jauno paaudzi jāizaudzina veselīgu un skaistu, pilnīgu miesā un garā. Kā augšana sākās jau pirms dzimšanas, tāpat arī audzināšanai jā sākas tad pat.

Cilvēki, kas slimo ar vienu vai otru slimību, kas iedzimtības ceļā pāriet uz bērniem, kā: sifilisu, alkoholismu un plānprātību, jau pašā sākumā ir laupījuši iespēju bērniem attīstīties veselīgiem miesā un klūt stipriem garā.

Audzināšanas prasības pirms bērna dzimšanas tiek cienīgi ievērotas, ja ir gādāts par to, ka topošā māte ir kārtīgi paēdusi un spēj dzīvot higiēniskos apstākļos, un ja māte tai laikā domā labākās domas, kopj cēlākās jūtas, lasa vērtīgākās grāmatas un, ja viņa ir ticīga, aizlūdz par savu sirds lolojumu.

Cilvēka bērns piedzimst tik nevarīgs, ka nespēj viens pats izaugt. Viņam vajag mākslīgu klimatu, ēdināšanu un apkopšanu. Pirmā laikā pēc dzimšanas vislielākā vērība piegriežama miesīgai audzināšanai — kopšanai, ko vislabāk spēj un prot māte, kuŗas sirds mīlestībā pukst pret jauno radījumu.

Arī garīgā audzināšana iesākama ģimenē jau pirmos bērna dzīves acumirkļos, jo tad bērns viegli iespaidojams. Katra vecāku rīcība tad uz bērna dvēseli atstāj neizdzēšamu iespaidu. „Tikko bērns jau pasmaida pret mūsu glāstiem, tikko viņa acīs iespīdas domu uguntiņa, tad viņš tūlīn jau ir materiāls, kuŗš

gaida apstrādāšanas, radījums, kurš uzņem audzināšanas iespaidus."

Jāaizrāda tomēr, ka vislabākā mazā bērna audzināšana ir, ja audzinātājs, cik vien iespējams, maz ar viņu nodarbojas. Pieaugušie nedrīkst ar rupju roku iejaukties bērna garīgo spēju attīstībā. Tām netraucēti jāattīstas pašām no sevis. Ja agros gados bērna garīgo augšanu paātrina, tad novājinājas nervu sistēma.

Ir tomēr audzinātāji, kuri pārāk daudz domā un rūpējas par nemitošu daždažādu bērnu ierosināšanu arvien jauniem iespaidiem. Tādas rīcības sekas nav labvēlīgas. Gadījumos, kad ārējo iespaidu daudzums ir tik liels un raibs, kā to vairs bērna dvēsele nespēj uzņemt un pārstrādāt, tad izaug cilvēks ar robiem un lūzumiem.

Piedzīvojumi rāda, ka tie bērni, kuri ļoti agri izrāda rosīgu gara attīstību, vēlāk netop tie, ko no viņiem cerēja sagaidīt. Tas rāda, cik bīstama ir šāda pāragra audzināšana.

Bērna attīstībai jānotiek lēni un droši. Jo vairāk mazo bērnu liek mierā, jo netraucētāki un lēnāki un tieši tādēļ veselīgāki attīstās viņa ķermenis, nervu sistēma un dvēsele.

Jāievēro, ka pirmos sešos dzīvības gados bērns tā jau piesavinājas daudz zināšanu un uzņem daudz iespaidu, daudz vairāk, kā vēlākos gadu desmitos skolās mācoties un, varbūt, pat vairāk, kā visā savā vēlākā dzīves laikā. Bērns norādītā laikā iepazīstās ar ļoti daudz priekšmetiem, izmācās viņu nosaukumus, piesavinājās mātes valodu un izdevīgos apstākļos pat vairāk valodu iemācās.

Tas ir daudz, pat ļoti daudz, ko bērns sevī uzņem pats, bez „mākslīgas barošanas“. Nedrīkst traucēt šo bērna veselīgo, dabīgo attīstību, prasot no viņa vairāk kā pienākas. Bērnam ilgi jāpaliek bērnam. Būtu neprāts to pārāk agri uzskatīt par nākamo lielo cilvēku, kuram var uzkrāut smagu pienākumu nastu.

It labs agrās bērniņas īsta adzinātāja paraugs ir dziedātāja (Dāvīda) Labais gans, par kuŗu sacīts: „Viņš mani gana zālainā pļavā un vada pie svaiga ūdens.“ To jāsaprot tā, ka audzinātājam bērnam jāsniedz tikai to, kas no dabas ir nepieciešamāks, bet pārējais atstājams dabas rokās, kuŗa kā vienmēr vēl ir labākais ārsts, tāpat ir arī lielākā audzinātāja.

Sacītais nenozīmē, ka bērns būtu pilnīgi atstājams savā vaļā. Nebūt nē! Audzinātājam jānovēro bērna garīgā pamošanās un vērīgi jāseko bērna attīstībai, atļaujot pieņemties visam, kas normāls un veselīgs un, bērnu izsargājot no visa, kas varētu kaitēt viņa miesai un garam. Tā ir pareiza audzināšana.

Mazu bērnu audzināšana it sevišķi izpaužas pieradināšanā. Pieradināšanai svarīga loma audzināšanā tieši tad, kad vēl prāta darbība nav attīstījusies. Nekas nav neapdomīgāks par to, ka daudz audzināšanas jautājumus, kuŗus agrāk var atrisināt ar pieradināšanu, atliek vēlākam laikam.

Noteikta rakstūra izveidošana vēlākos gados soka daudz vieglāk, ja jau agrā bērniņā ar pieradināšanu ir nodibināti un nostiprināti rakstūra pamatvilciņi. Ne velts ir sakāms vārds: Kāds šupulī, tās kapā.

„Cik ilgi audzināt, tas atkarājās no katra viena bērna īpatnībām. Vienam iestājas ātrāk, otram vēlāk tas laiks, kad audzināšanu var nodot paša audzēkņa rokās. Šai pārmaiņai jānotiek ar pamazītēju un pakāpenisku pāreju. Jāiesāk ar iespējamo brīvību piešķiršanu, kuŗas arvien var paplašināt, ja audzēknis tās prātīgi izmantojis. Pretējā gadījumā piešķirtās brīvības atkal sašaurināmas, kamēr audzēknis izrādās par spējīgu tās robežās turēties.

Kad audzināšana savu uzdevumu veikusi, tad viņas vietā pamazām, līdz ar lielāku brīvību piešķiršanu audzēknim, iestājas sevis audzināšana, kuŗa turpinājās visu cauru mūžu. Jo cilvēks top vecāks un attīstī-

tāks, jo vairāk viņš atzīst, cik daudz viņam trūkst no augstākās pilnības.

Sevis audzināšanai jau, pēc iespējas, agri jāpiegriež nepieciešamā vērība, lai tad, kad atkrīt audzinātāja balsti, cilvēks spētu par sevi valdīt, atsvabināt sevi no zemām, jaunām parašām un padarītu sevi par tikumisko ideju aizstāvi un izpildītāju.

V

Audzināšanas mērķis

Lai audzinātājs varētu gūt panākumus un audzēknī spētu atstāt noteiktu iespaidu ar ilgstošām sekām, tad viņam vajaga noteikta audzināšanas mērķa, to skaidri acu priekšā jātur, jāzin pareizo virzienu, kurā audzināšana jāietur un no sāкта gala jāiet pa nosprausto ceļu. Audzinātājam noteikti jāzin, ko viņš grib panākt, tik tad viņa darbs būs auglīgs.

Audzinašanas prasības kļūst vieglākas un saprotamākas, ja izprot viņu dziļāko nozīmi un redz tās lielā, galējā mērķī pamatotas. Kāds tad nu ir audzināšanas mērķis? Kas audzināšanai jāpanāk? Kādā garā jāaudzina bērnus — nākošos kultūras strādniekus?

Vispirms audzinātājam jāpatur acīs, ka viņam bērns jāaudzina un jāizveido vispusīgi, rēķinoties ar miesu un dvēseli. Bieži vien dvēseles attīstība ir atkarīga no miesas stāvokļa. Miesa ir dvēseles trauks, kādēļ patiess vecais sakāms vārds, ka „veselā miesā mājō vesels gars.“

Viens no svarīgākiem audzināšanas uzdevumiem ir: gādāt, lai audzēkņa miesa top derīga dvēseles glabātāja. Stipra, vesela miesa spēj kalpot garam, turpretī slimīga miesa kalpina garu. Vājam, slimīgam bērnam nepieciešams lielāks enerģijas patēriņš, nekā veselam bērnam viena un tā paša darba izvešanai. Vājais bērns arī ātrāk nogurst un viņa padarītā darba labums nav tik augsts, kā tad, kad darbā tiktu ielikti pilnīgi miesas spēki.

Audzinatājam jāsarģās bērna veselību bojāt. Pārmērīga bērna piespiešana garīgā darbā — mācī-

bās noved pie pārpūlēšanās un nervu sabrukuma. Bērns paliek bāls un vājš un viņam zūd darba prieks. Bērnu jāuztur veselu, lai viņa spēku un spēju pilnīgi attīstībai nebūtu šķēršļu.

Fiziskā audzināšana, elastīgu, patīkamu kustību izkopšana, harmoniska locekļu attīstība, miesīgo spēku pavairošana un jūteklju izkopšana ir svarīga audzināšanas daļa, kuŗu nedrīkst neievērot.

Svarīgāka par fizisko audzināšanu ir bērna garīgās tapšanas iespaidošana. Jāgādā, lai prāts tiktu pienācīgi attīstīts, piegādājot tam vajadzīgo vielu. Jākopj sajūtas un jūtas. Jārūda griba, lai tā pastāvīgi tiecās pēc labā un tikumiski skaistā un izvēlās darīt tik to, kas ir patiess, labs un cēls.

Audzināšanai jāmodina bērņā visus tos tikumiskos spēkus, kuŗi viņu izveido par krietnu, centīgu, derīgu un iespējami pilnīgu cilvēku, kas uzticami izpilda pienākumus pret tuvāko un cilvēci un vienmēr patur kristālskaidru apziņu.

Audzināšanai jāizveido audzēknī noteiktu, stipru, tikumības cauraustu un zināmu pamatlikumu vadītu raksturu, kas nepadodās acumirkļa dziņām un uzņēmīgiem ār pasaules iespaidiem, bet stāv kā klints, pret kuŗu sašķīst bangainās jūras viļņi.

Bērns tā jāaudzina, lai viņš taptu par brīvu, neatkarīgu, sava laika gara pasaulē ieaugušu personību, par īstu, pilnīgu un patstāvīgu cilvēku ar plašu, sevī noslēgtu pasaules uzskatu. Viņam jātop spējīgam sevi uzturēt un ieņemt vietu sabiedrībā, brīvi noiecot savu izturēšanos visos dzīves izvīzītos apstākļos.

Sabiedrībai ir nepieciešami vaļsirdīgi, darbīgi cilvēki, kas laika prasībām iekšķīgi līdzī aug, kas nenogurstošā darbā attīsta savas spējas un izlieto tās sevi un citu labā, un kas savas tiesības aizstāv un citu tiesības sargā.

Audzinātājam saprātīgi un mērķattiecīgi jārikojas visa uzdevuma veikšanā un arī katrā atsevišķā

gadījumā jābūt apdomīgam, lai neiznīcinātu sava darba augļus, vēl ziedos. Neatļaidīgi, bez nenoteiktas eksperimentēšanas, pamazām un pakāpeniski, ne ar varu un mākslīgiem paņēmieniem audzēknis jātuvina mērķim, ņemot vērā viņa dabiskās spējas un apdāvinātību.

Uzstādītās prasības nav vis tik viegli dzīvē izvešanas. Bieži vien audzinātāja pūles: tuvināt audzēkni augstajam mērķim ir devušas, ja nu ne tieši pretējus, tad tomēr ļoti mazus panākumus. Daudz gadījumos tam par iemeslu ir tas, ka trūkusi visvarena autoritāte, kas audzēkni spēj pacelt augstākā stāvoklī.

Bērnā jau agri jāmodina bijību pret Dievu. Ticība dievišķai autoritātei ir svarīga audzināšanas darba panākumu sekmētāja. Dievbijīgais cilvēks atrod sevī padomu un spēku vest pareizu dzīvi, kas saskan ar uzstādīto mērķi.

Dievības principiem jāguļ audzināšanas darba pamatā. Uz cita pamata nav iespējama vispārēja labklājība, pilnīga cilvēka samierināšanās ar līdzcilvēkiem un patiesa, brālīga mīlestība atsevišķu cilvēku, kā arī tautu starpā.

Dzīves ļaunumu vajaga sagrāut un tā vietā labo radīt. Iztrupējušos pamatus jāizrok un uz jauniem pamatiem ceļama jauna dzīve. Ja tagad vai visi cilvēka gara spēki tiek izlietoti cīņā ar ārējo, ar apkārtējo dabu un viņas spēkiem, tad uz priekšu tos jākoncentrē cīņai ar ļauniem spēkiem pašā cilvēkā. Lai šo cīņu līdz galam izvestu, tad vajadzīgs neizsīkstošs varonības krājums. Uzliesmot cīņas, karstumā kā zi-benim nav grūti, bet pastāvīgi degt un dedzībā pret zemo un ļauno neatslābt nevis stundu, nevis dažas dienas, bet visu mūžu, ilgu gadus, diendienā, tas gan ir grūti.

Ja dzīve neuzrāda nekāda progresa uz labo pusi, tad vienīgi tāpēc ka trūkst izturīgo labā varoņu, kas,

augstāku ideālu aizrauti, iet neiemītas tekas, lauž un līdzina jaunus ceļus.

Nākošā paaudze jāaudzina pastāvīgas, nenogurstošas šādas cīņas un varonības garā. Tik tad cilvēce var cerēt kļūt pie augstākas pilnības, kad cilvēki jau no pašas bērnības būs raduši sevi ļauno arvien uzvarēt un katru brīdi būt gatavi sevi ziedot mīlestības, patiesības un labā kalpībā, nekārojot uzslavas, nedz arī bīstoties nonicinājumiem un šķēršļus.

Bērna sirdī jānostiprina mīlestība uz darbu vispārības labā, šaurširdīgo, patmīlīgo mērķu vietā bērna gara acu priekšā jāstāda gaišu dzīves ideālu. Ar bērnu draudzīgi un sirsnīgi jārunā par to, ka dzīvi jāizveido par skaistu laimes leju, kur visiem labi klājas un kur visi ir apmierināti, bet lai to panāktu, tad ir nepieciešami ideāli, pašreizēdīgi strādnieki, kas vispārības lietu stāda pirmā vietā.

„Jaunība ir labākais cilvēka dzīves laiks. Sirds pilna svētū centienu un sapņu, dvēsele deg svētā ugunī. Dodat jaunībai dzīvu vārdu un viņa atdos jums visu sevi, ies jums pakaļ, pārvērtīs dzīvi par vienu vienīgu svinīgu dievkalpošanas brīdi mīlestības un patiesības Dievam par godu.”

Katrs bērns kļūtu par nākotnes laimes kalēju, ja vien audzinātāji bērnos vispirms modinātu un nostiprinātu labas jūtas, vadītu viņu gribu uz mūžīgas patiesības un dvēseles skaistuma meklēšanu un tad vēl rādītu un izskaidrotu, ka savu spēku ziedošana līdz cilvēku labā ir dzīves varoņdarbs.

VI

Audzinātāja personība

Ikviena cilvēka liktenis ir: tikt audzinātam un tapt par citu cilvēku audzinātāju. Neviena cilvēka mūžs neizgaist, neatstājis tādu vai citādu iespaidu uz apkārtnes cilvēkiem. Arī topošā cilvēka — bērna audzinātājs ir ikviens cilvēks, kurš iespaido viņa garīgo dzīvi, paceļot to uz augstākas pakāpes.

Sevišķi rūpīgi par bērna attīstību gādā viņa vecāki un audzinātāji, kā: bērndārznieces un skolotāji. Pēdējie bieži atvieto dabīgos audzinātājus — vecākus, kuri spiesti savus bērnus atstāt citu uzraudzībā, kā mēr paši atrodās darbā vai arī citādi kā aizkavēti nodoties svētīgam audzināšanas darbam.

Lai arī cik pareiza, laba un apsvērta būtu audzināšana ārpus ģimenes, tad tomēr tā nekad nespēj atsvērt īstas mātes un tēva nodošanos savu bērnu audzināšanai. Laimīgi tie bērni, kuru audzināšanai pilnīgi spēj nodoties izglītota, gudra un sirsnīga māte. Trīskārt laimīgi ir tie bērni, kuru kopīgi spēj audzināt, kā māte, tā arī tēvs.

Ikvienam, kas aicināts audzināšanas darbā, jāzin, ka viņam jānes liela atbildība. Šī atbildība attiecas ne tikai pret audzināmo bērnu, bet arī pret viņa pēcnākamjiem, pret nākamām paaudzēm, īsāki sakot, pret visu nākotnes cilvēci.

Labāki, saprātīgāki un mazāk kļūdaini savu uzdevumu veiks tas, kurš acīs patur nevis tikai bērnu un audzināšanas mērķi, bet arī pats sevi, un kurš atīsta un izkopj sevi īsta audzinātāja īpašības. Kādas tad nu ir īsta audzinātāja īpašības? Kādam īsteni jā-

būt audzinātājam? Ko no viņa lai sagaida? Kādas prasības viņam jāuzstāda?

Visupirmā un galvenā prasība ir šī: „Cilvēk, vispirms tu kļūsti bērns, pēc tam tikai bērna vadonis!” (Pestalocijs). Ja audzinātājs netop kā viens no tiem vismazākiem, kuŗa liktenis viņa rokās likts, tad bērns zaudē daudz, ļoti daudz.

Visvairāk bērnam spēj dot un vislabāko iespaidu viņa dvēseles spēju attīstībā atstāj tāds audzinātājs, kuŗš pats zināmā mērā ir bērns. Tas nenozīmē, ka audzinātājam vajadzētu izlikties par bērnu, mēģināt bērnišķi pļāpāt. Tādu izlikšanos bērns tūdaļ uztver un nevar to panest.

Kā bērnam būt, tas nozīmē līdzjust, līdzdzīvot bērna priekiem un jemt siltu, sirsnīgu un dabīgu līdzdalību bērna pasaulē. Īsts audzinātājs līdz ar bērnu sajūsminās par katru puķīti un katru akmentiņu pie kājām. Kā bērnam būt, tas nozīmē — netuvoties bērnam ar viltu vai varu, bet nākt viņam pretī nopietni un godprātīgi. Tas nozīmē — saprast bērnu, izturēties pret viņu atklāti un patiesi un apieties ar viņu kā ar sev līdzīgu.

Tādas audzinātāja attiecības pret bērnu ir tās pareizākās, tomēr, par žēlumu, jāsaka, ka dzīvē nav daudz tādu audzinātāju, kuŗus nekas nekavē būt īstiem bērnu draugiem. Pavēlnieku un bargu soģu netrūkst, bet bērnu draugu ir maz.

Dažreiz studndām ilgi bērns nosēž iemīlotā bērnu „onkuļa” klēpī, jautājot un atbildes klausoties. Tie ir skaisti mirkļi, kuŗu atmiņās bērns vēl ilgi, līdz pat mūža vakaram dzīvo.

Audzinātājam jāstāv dažas pakāpes augstāk par audzināmo. Viņam pašam jābūt sasniegušam zināmu saprāta briedumu un gribas stiprumu. Neviens nevar otram dot to, kas viņam pašam nemaz nav. Ja grib izcelt audzēknī apslēptās vērtības, tad šīs vērtības audzinātājam vispirms jāparāda sava paša personīgā dzīvē.

Audzinātājam jāpieliek pūles un spēks sava paša personības izkopšanai un viņam pastāvīgi jāaug. Audzinātājs nemaz nevar stāvēt vajadzīgā augstumā, ja viņš pats savā augšanā apstājās.

Nevajag tik domāt, ka tas audzinātājs ir īstais bērna draugs, kuŗš šad tad mīl ar viņu patrakoties, kuŗš iecietīgi un saudzīgi izturās pret bērna nerātnībām un to lutina. Ne katrreiz bērns uz tādiem audzinātājiem skatās, kā uz saviem draugiem. Būs brīži, kad bērns vēlēšies būt viņu tuvumā, bet būs arī daudz tādu brīžu, kad bērns tiem atgriezīs muguru un meklēs tos lielos draugus, kuŗi, kaut gan bērns to neapzinās, sekņē viņa garīgās dzīves attīstību. Tie ir cilvēki, kas ar dziļu saprātņi un pareizu jūtu noskaņņu piedalās bērnu dzīvē, kam patīk bērnu draudzība, un kas bērnu draudzībā manto to pašu un dažā ziņā pat vēl vairāk, kā pieaugušo sabiedrībā.

Tas audzinātājs, kuŗš, apzinādamies savas nepilņības, strādā pie paša tālākās izglītības un stingra rakstura attīstīšanas, stipri iespaido bērna garīgās dzīves izveidošanos. Iespaids, kādu atstāj uz audzēkņi audzinātāja priekšzīme, ir neaprēķināms, jo bērns cenšās savam audzinātājam tapt līdzīgs.

Kaut gan audzinātājs ir pārākš par savu audzēkņi, tad tomēr šis pārākums nedrīkst pārraut sirsnīgo attiecību saites starp audzinātāju un bērnu. Tas audzinātājs, kuŗš ar sirsnību pieķerās savam audzēkņim, to saprot un tam līdzī dzīvo, vienmēr otdrod līdzekļus, kā savīļņot bērna dvēseles stīgas skaistā saskaņā. Viņa atsaucīgā dvēsele smalkī uztver bērna vēlēšanos un pārdzīvojumus un prot tiem atsaukties.

Bieži vien audzinātājam jātop jautram kā bērnam. Jautrība ir bērna pamatnoskaņa, bērna īstā daba. Jautri bērņi, kas no sirds prot smieties, ir labi bērņi. Jautra sirds atsaucās visam labam. „Nekad nevajag aizmirst, ka bērņi ir jautra tautiņa. Tie dzīvo vēl sapņņ valstī, laimes laikos. Arvien tiem vislabāk iepatīksies un viņi visvairāk iemīļos taisņi to, kas

jautrs. Un visu, ko bērniem sniedz taču taisni tādēļ dod, lai viņi to iemīlotu."

Bērns visātrāk pieķerās jautram, liksmam audzinātājam, vissirsnīgāk to iemīlo un vislabāk tam paklausa. Paties un šķists prieks, īsta jautrība atver bērna dvēseli un dod iespēju vistuvāk tai piekļūt.

Nebūtu tik daudz jānopūšas par audzināšanas neveiksmēm, ja visi audzinātāji būtu priecīgu garu apbalvoti un prastu patiesi un no sirds jautri būt.

Šī jautrība nedrīkst izvērsties nevēdzīgās blēnās. Audzinātājs nedrīkst palikt par „joku Pēteri". Audzinātājam jāprot jautrību saistīt ar istu nopietnību. Viņam sava autoritāte jāšargā.

Daudz mēdz sūdzēties par to, ka bērni negodādot savus vecākus, neievērojot piedzīvojušu cilvēku padomus un uzstājoties arī pret skolotājiem. Šis sarežģītās parādības izskaidrojums parasti ir pārāk vienkāršs: bērni vainīgi.

Ja tikai bērni būtu vainīgi, vai tad viņi maz pret kādu audzinātāju justu cienību. Protams, nē! Ir taču tā, ka viens un tas pats bērns viena audzinātāja mazākam mājienam bez vilcināšanās paklausa, kurpretī citam audzinātājam jāizmanto visi viņa varā esošie spaidu līdzekļi un tik tad viņam izdodas piespiest audzēkni viņa gribai padoties. Vai tas neļek autoritātes jautājumā vainu meklēt arī pie paša audzinātāja? Tiešām tā!

Audzinātāja autoritātei piemīt noteikta, izšķiroša vara pār audzēkni tikai tik ilgi, kamēr audzēknis izjūt godbijību pret viņu. Šo godbijību rada audzinātāja lielākais vecums, viņa pārākums piedzīvojumos un zināšanās, kā arī augstāku, tikumīgu pamatprasību vadīta stipra, enerģiska griba, kas vienmēr izpaužas priekšzīmīgā, noteiktā, konsekventā rīcībā. Ja pieminēto godbijības uzturētāju trūkst, tad audzinātājam nav autoritātes.

Nedrošais un glēvais audzinātājs, kuŗš vadās tikai no bērna tieksmēm un iedomām, zaudē ievēribu

audzēkņa acīs. Audzēknis viņu slepeni apsmej. Cie-
nīts netiek arī rupjais un cietsirdīgais audzinātājs,
kurš bargi pavēl, bērnus soda un peļ un patvaļīgi
uzspiež viņiem savu gribu. Bērnā gan ir bailes no
tāda audzinātāja, bet nekad viņš neizjūt īstu iekšēju
cieņu un godbijību pret to. Godbijību nevar nedz
ieglaimot, nedz arī iepērt. Viņa trūkst tur, kur pa-
vada pārāk stingri savilkta, kā arī tur, kur pavadai
ļauj pa zemi vazāties.

Audzinātāja autoritāti godā ceļ izturīgi un no-
teikti ieturēta konsekvence visā audzināšanas darbā.
Uz stingrāko jāievēro, ka to, ko šodien noteic kā li-
kumu, rītu nedrīkst aizmirst un neievērot. Kas vie-
nā gadījumā aizliegts, to arī citā reizē tādos pašos
apstākļos nevar atļaut. Kas solīts, to jāpilda. Vārdu
jātur. Nedrīkst citādi darīt, kā runā. Vēl vairāk.
Audzinātājs nedrīkst sevi uzskatīt kā izņēmumu.
Viņam jāpadodas tiem pašiem noteikumiem, kuriem
padots bērns. Audzinātājs nedrīkst sev atļauties to,
ko bērnam aizliedz. Ko bērns nedrīkst, to audzinā-
tājs ne tik nedrīkst.

Audzinātājam savu autoritātīvo varu vajaga mā-
cēt tā izlietot, lai audzēknī rastos pārlicība, ka audzi-
nātāja prasības ir tās taisnīgākās un pareizākās, ka
padošanās viņa gribai nesis labumu. Audzēknim va-
jaga arī nomanīt, ka audzinātājs pavēl un aizliedz,
vada un attur audzēkni, nevis kārodams valdīt un
pavēlēt, bet gan no sirds dziļumiem audzēkni mīlot
un tik to labāko viņam vēlēdamies sniegt.

Īsta audzinātāja sirdi pilda līdzjūta un mīlestība
pret audzēkni, mīlestība, kas parādās pašizliedzīgā
pacietībā, kas spējīga uzpurēties, bērna kļūdas, ne-
pīlnības un palaidnības panest un labprāt tās pārļaut.

Audzinātājam bērnu jāmil tā, kā pašam sevi.
Tik tad viņš vienmēr atradīs spēku, gudrību un iztu-
rību pārvarēt sava audzēkņa labā dažnedažādus
šķēršļus.

Audzinātājs bez mīlestības būtu „skanīgs vaļš

un zvanīgs zvārgulis", kaut arī viņš runātu „cilvēku un eņģeļu mēlēm". Nedz labas un skaistas pamācības, nedz aizraujoši daiļrunīgi paskubinājumi ir tas galvenais, bet tas svarīgākais ir mīlestība. Maz līdzētu audzinātājam pamatīgas, plašas zināšanas, smalka gaišredzība un labākās metodes, ja viņam trūktu mīlestības pret bērniem.

Dzīvē nav varenāka spēka par mīlestību. Mīlestība atviegļina audzināšanas darbu, nodrošina tam panākumus un atstāj audzēkņa tikumiskā attīstībā dziļāko iespaidu. No mīlestības izriet tādi tikumi, kā: pazemība, svēta nopietnība, izturība un pašaiздzīga pacietība. Mīlestība ir arī audzinātāja spēka un spirtuma avots līdz pat sirmam vecumam.

Šo mīlestību uztur pats audzēknis, kuŗā audzinātājs ierauga daļu no sevis, no sava gara, jo audzinātājs savā vērtību veidošanas darbā kopj un veido tieši audzēkņa dvēseli.

Ar to vien vēl nepietiek, ka audzinātājs mīl savu audzēkni. Lai audzinātāja mīlestības slacītam, gleznam iespaidam paliktu neizdzēšamas pēdas bērna sirdī, tad vajadzīga arī viņa pretmīlestība. Par tās iemantošanu nav jānoskumst tam audzinātājam, kuŗš ar mīlestības pilnu sirdi pieiet savam audzēknim. Kā tikai uguns dod uguni, tāpat mīlestība modina pretmīlestību.

Ja audzinātājs īsti un sirsnīgi mīl savu audzēkni, tad pēdējais tāpat iemīl savu audzinātāju. Kur starp audzinātāju un audzēkni valda dziļa savstarpēja mīlestība, tur viss dibinās uz lēnības un laipnības, tur pilnīgai savstarpējai uzticībai ir mājas vieta.

Bērns nesaraujamām mīlestības saitēm pieķeras savam audzinātājam, ja tas, no vienas puses, draudzīgi bērnam nāk pretī, iedziļinās viņa domu pasaulē, nepiespiesti ielaižas ar viņu sarunās un no otras puses, ja audzinātājs ļauj bērnam ieskatīties savās domās un jūtās un ar gudru taktu daļa tam līdzī savas intereses un savus ideālus.

Pastāvīgi siltās, sirsnīgās un mīlestību apgarotās attiecībās ar bērnu audzinātājs pats top kā bērns. Bērna sirde dod audzinātājam iejusties bērna stāvokli un pilnīgāk izprast bērna gara pasauli un līdz ar to vieglāk izdodas bērnu vilkt augšup, tuvāk tai gara pasaulei, kurā dzīvo pats audzinātājs un kurā bērnu ievadīt viņš jūt kā savu atbildīgu pienākumu.

Kā audzinātāja autoritatīvai varai, tāpat arī mīlestības spēkam audzināšanā ir savas robežas. Audzinātājs nedrīkst savu autoratīvo varu izlietot patvaļīgi, iejaucoties audzēkņa attīstības gaitā, nerēķinoties ar bērna dvēseles augšanas gaitu un virzienu, un audzēknim ar varu uzspiežot tikai savu.

No otras puses jemot, pārāk liela labsirdība, kuŗa stingri nerēķinās ar audzēkņa kļūdām, savukārt nevēlama, jo tā ir audzinātāja vājības pazīme un daudzu neizdevību cēlonis. Mīlestībai tik tad ir audzinoša vērtība, ja viņa turās nepieciešamās stingrības robežās.

Audzinātājam nepieciešama smalka izjūta, kas katrā atsevišķā gadījumā norāda pareizos paņēmienus un līdzekļus, kā arī vajadzīgās spējas atrastos paņēmienus un līdzekļus ātri, viegli un droši īstā laikā pielietot bērna audzināšanā. Ja audzinātājam šīs intuitīvās nojautas un gaišredzīgā skata trūkst, tad neskatoties uz daudz pieliktām pūlēm un ziedoto laiku, audzināšanas darbā būs nomanāmi tikai niecīgi panākumi. Dažam cilvēkam īsta audzinātāja takts ir iedzimts, citam atkal jāpieliek daudz pūļu, lai, kaut mazā mērā to iegūtu.

Noteiktu, sekmīgu audzināšanas rīcību veicina iedzimtas audzinātāja spējas un bērna pazīšana, ko veicina fizioloģijas, teorētiskās audzināšanas mācības un psiholoģijas zināšanas, kādēļ audzinātājam pastāvīgi jālasa un jāstudē attiecīgās grāmatas. Teorētiskās zināšanas savu īsto spēku

iegūst atkal tik tāda cilvēka rokās, kuŗam ir dziļa cilvēka dvēseles izpratne, dabīgas spējas iespiesties otras būtnes būtībā, saprast to un noģist viņas raksturīgākās savējādības.

Bieži vien teorētiski izglītots cilvēks stāv bezspēcīgs tur, kur cilvēks ar iedzimtām iejušanās spējām, bez mazākās jēgas par smalkiem psiholoģijas pētījumiem, spēj saprast audzēkni un uzvert viņa dvēseli, pamatojoties uz atsevišķiem vārdiem, spriedumiem un kaut kādām ārējām pazīmēm. Šis iejušanās spējas padziļina piedzīvojumi un asina vingrinājumi.

Audzinātājam pastāvīgi jāvēro un rūpīgi jāpēta savu audzēkni, lai pareizi atminētu un saprastu viņa dvēseles mīklu. Bērna dvēsele ir neizsmejama. Katram bērnam un katrā attīstības laikmetā bērnam ir savas īpatnības un savādi dvēseles stāvokļi, ko jāņem vērā, ja audzināšanas darbā grib gūt sekmes.

«Audzinātājam viss labākais jāuzmin, jāizsauc, jāstiprina; viņam bērnu acīs un sejās jāprot lasīt, uz kuŗu pusi tiecas labais un cik stiprs vēl ir ļaunais.» Saprast bērna iekšējo dzīvi, tās mošanos, tapšanu un veidošanos, kā arī prašanu to iespaidot, attīstīt un piegādāt vajadzīgo materiālu, ir liela un grūta māksla.

Audzināšanas darbs nav nekāds amats, ko var iemācīties un pēc viena norādīta parauga visos gadījumos vienādi darīt. Protams gan, ka centīga audzināšanas mācības studija, rūpīga audzēkņa novērošana, pastāvīga sava audzināšanas darba pārvērtēšana un tā salīdzināšana ar citu audzinātāju darbu ir nepieciešama, bet vienādā vai citādā ceļā iegūtās zināšanas audzinātāju vēl nepadara pilnīgu.

Audzināšana ir māksla, viena no grūtākām un augstākām mākslām, kas prasa dzīvu radošu garu. Īsts audzinātājs, audzinātājs ar talantu nav mazāks, varbūt pat lielāks, mākslinieks par ievē-

rojamu rakstnieku, kas savos darbos radījis smilgtus, nemirstīgus cilvēka tipus; par gleznotāju, kas savu mākslu parāda krāsās uz audekla; par tēlnieku, kas no granīta vai marmora bluķa izveido aprīnojamus tēlus.

Audzinātājam ir darišana ar pasaulē visdārgāko materiālu, ar jaunu cilvēka dvēseli. Viņam cilvēka dzīvā dvēsele, kuŗas augšanas un attīstības procesi ir ļoti sarežģīti un iepriekš nenosakāmi, ilgi jāveido un smalki jāpārstrādā, lai tā, kā vērtīgākais dārgakmens laistītos gaisā spožumā.

Šis darbs prasa apgarota mākslinieka, cilvēka ar audzinātāja dāvanām. Tādam audzinātājam izdosies visā pilnībā vēl neizveidoto bērnu izaudzināt par gaišu, gara bagātu personību, laba un patiesības varoni. To panākt ir vēl lielāks nopelns, nekā literatūras darbā izcelt un spīgti parādīt tādu tipu.

Audzināšanas darbs prasa ziedošanos nākamās paaudzes labā. Audzināšanas darbs tik tad ir dzīvs un auglīgs, ja audzinātājs ar visu sirdi liekas viņā, atdod tam savu dzīvi, visu sevi līdz beidzamaj asins lāsītei.

Pašai dziedību un sirsniņu nodošanos topošā cilvēka veidošanas darbam jāmacās no Jēzus, kas nenoguris ar lielu mīlestību pazudušo meklēja un paklīdušo vilka pie sevis, kas savu paša dzīvību cilvēces labā netaunīja.

Labi, ja audzinātājs ir ieaudzis dziļām saknēm kristīgās ticības veselīgā zemē un uz šī pamata cieši stāvēdams brīvi skatās uz dzīvi un pasauli un svētā mīlestībā pieķeras jaunatnei, lai to vilktu tuvāk tam mērķim, kuŗu Dievs viņa dvēselē nospraudis.

Tāds audzinātājs, kuŗš sevī cenšas attīstīt un izkopt audzināšanas darbam nepieciešamās īpaši-

bas un pašu darbu pašreizējīgi un ar aizrautību pilda, ir kā uzticīgs gans, kas, apzinoties lielo atbildību, rūpīgi vada bērnus uz pilnību un kopj viņu nemirstīgo dvēseli. Tāda audzinātāja darbam būs arī vislabākie panākumi.

VII

Audzināšanas līdzekļi

Audzināšana ir visgrūtākais un atbildīgākais uzdevums, kāds vien cilvēkam jāpilda. Ar lielu nopietnību, labāko apziņu un rūpību jāpieiet šim uzdevumam. Audzinātājam noteikti jāzin, kas bērnā izkopjams un attīstams, kā arī tas, kas nomačams, lai vieglāk varētu atrast piemērotākos audzināšanas līdzekļus, kas bērna augšanu un attīstību iespaidotu vēlamā virzienā.

Audzināšanas līdzekļu bagātība ir liela.

1. Klusie iespaidojumi

Par sekmīgu audzināšanas līdzekli daudz gadījumos izrādās audzinātāja skats, kuŗa nopietnā, sāpīgā, īgnā, asā vai arī draudzīgā, pamudinošā izteiksme iespiežas bērna dvēselē un atstāj tur savu iespaidu.

Arī zināmās kustībās audzinātājs bez vārda skaņas var izteikt, ko viņš no bērna vēlas. Piemēram, dažos gadījumos pietiek tikai ar vienu vieniņu pirksta mājienu, lai audzēknis pārtrauktu kādu nerātību. Dažreiz ar vieglu galvas pamāšanu sasniedz to pašu.

Liels pamudinājums uz labu bērnam ir audzinātāja glāsts, atzinīga, draudzīga rokas uzsišana uz pleca vai galvas. Ļoti aplaimots bērns jūtas, ja par kādu necerētu pakalpojumu viņš saņem audzinātāja skūpstu uz savas pieres. Jāpiezīmē gan, ka glāstiem un skūpstiem bērnu nedrīkst pārāk bieži apveltīt. Mūžīga bērnu mīlināšana ir kaitīga.

2. Vārda iespaidojumi.

Iespaidīgāks audzināšanas līdzeklis ir dzīvais vārds. Bez tā nemaz nevar iztikt audzināšanā. Viņu jālieto tik īstā vietā un pareizā veidā. Tam, ko audzinātājs saka, jābūt nopietnam, lai audzēknis saprastu, ka tas nav tikai audzinātāja personīgs vārds, bet ir vispārīgas patiesības izteiksme, ko viņš nevar neievērot. Audzinātāja vārdi nedrīkst būt tukši vārdi. Viņa vārdiem pilnīgi jāsakān ar darbiem.

a. **Lūgums.** Audzinātāja vārds var pieņemt dažādus izteiksmes veidus. Bērnam, kuŗš vēlas, lai starp viņu un audzinātāju vienmēr pastāvētu labas un sirsnīgas attiecības, pietiek ar vienkāršu lūgumu. Viņš labprātīgi tūdaļ dara sava audzinātāja prātu, tiklīdz nomana viņa vēlēšanos. Tāds bērns pat no acīm nolasa audzinātāja vēlēšanos un bēgtin bēg no tā, kas varētu sarūgtināt audzinātāju un izjaukt draudzīgās attiecības ar viņu.

b. **Pamācība.** Bērnu pamācīt vajaga, tiklīdz viņš ir sasniedzis vajadzīgo gatavību, tā kā spēj saprast to, ko viņam aizrāda.

Pamācība bērna prāta novadā ienes jaunu gaismu. Tā iespēj arī daudz vairāk. Viņas iedarbība ir nepieciešama un sekmīga bērna tikumiskā laukā un sirdsapziņas izkopšanā.

«Pamācībai par to, kas labs un ļauns, audzēknim būs rādīt viņa dzīves uzdevumu, lai viņam dzīve pati reiz nemācītu pēc ilgiem maldu ceļiem rīkoties tā, kā viņš būtu apmierināts.»

Jau agri bērnam var, pēc iespējas, gleznainā, vienkāršā valodā pamācīt, ko un kā viņam kas jā dara un ko viņš nevar vai nedrīkst darīt. Ja bērns savas rotaļietas pēc beigtās rotaļāšanās atstāj izsvaidītas uz grīdas, laipnā balsī viņam jāpasaka: «Spēļu lietišas jāsavāk, kārtīgi vietā jāsaliek un tad tikai var aiziet.» Pirmās reizes bērnam jāie-

rāda, kur un kādā kārtībā viņam visizdevīgāk savas mantīņas glabāt.

Ja bērns noķēris kukainīti, to moka, neapziņoties sava darba briesmīgumu, tad vispirms nepieciešama pamācība: „Tā nedrīkst darīt! Kukainītis ir dzīvs un viņam sāp, tāpat kā tev sāpētu, kad tev kniebtu, sistu, plūktu matus un plēstu ausis.»

Bieži nāk priekšā gadījumi, ka bērns doto pamācību citā vilinošā brīdī neievēro. Nevajag tūliņ uztraukties un domāt, ka bērns tīšā prātā spītē audzinātājam. Tā katrreiz nav.

Bērns vēl neprot vispārināt, atsevišķā gadījumā doto pamācību attiecināt uz citiem līdzīgiem gadījumiem. Piemēram, ja bērns būs bijis pamācīts mušu nemocīt, tad viņš neiedomājas, ka vaboli arī nevar mocīt. Vai ir arī tā, ka bērns zināt gan zin, ka tas ir ļauni un netaisni, bet kārdināšana izrādas stiprāka par zināšanu.

Pamācībai jābūt iespaidīgai. «Gaņas pamācības ir vissliktākais un nederīgākais audzināšanas līdzeklis. Vienīgi ļoti īsas un ļoti retas pamācības atstāj iespaidu. Labs audzinātājs prot neizdevīgā acumirkļi ciest klusu, lai pie izdevības liktu bērnam pašam saprast, kur un kā viņš kļūdījies un pašam izsacīt sev pārmetumus. Tas var notikt tādā kārtā, ka audzinātājs bērnam ko stāsta, kas viņam piespiež salīdzināt savu izturēšanos ar kāda cita izturēšanos līdzīgā gadījumā, vai arī audzinātājs izsaka kādu spriedumu, ne taisni uz bērnu, bet tā, kā bērnam tas jāzīmē arī uz sevi.»

Pamācībai vienmēr jābūt patiesai. Ir ļoti bīstami bērniem stāstīt nepatiesību, kā piemēram svēteļu pasaciņu. Ir lietas, par kurām bērnu vēl nevar pamācīt, bet nevajaga iedomāties, ka puspatiesīga izrunāšanās tur būtu vietā. Labāk tad ciest klusu un nogaidīt izdevīgo brīdi, kad bērnam gudri un mīlīgi varēs pastāstīt visu patiesību.

c. Paskubinājums un brīdinājums. Paskubinājumam audzēkņi jāvada uz labu un brīdināju-

mam viņu jāattur no ļauna. Paskubinājums bērna garīgās spējas un jūtas ierosina un pamudina uz cēlu un daiļu; brīdinājums piekodina sargāties no neceļa.

Paskubinājumam, ievērojot bērna gara spējas, jābūt konkrēta satura ar noteiktu, tuvu, labi saskatāmu mērķi. Uzsaukums: «Esi čakls!» bērnam nav tik pievilcīgs kā, piemēram, paskubinājums: «Iemācies šo dzejoli labi rūnīgi!»

Vārdu bagātība kā paskubinājumu, tā arī brīdinājumu nepadara iespaidīgāku. Mūžīga moralizēšana un laba sprediķošana tikai notrulina jūtas.

Katru audzēknim domāto paskubinājumu audzinātājam vispirms jāattiecina uz sevi. Ko no bērna prasa, to audzinātājs nedrīkst apiet. Ja to ievēro, tad zem četrām acīm dotam paskubinājumam ir divkārt liela nozīme.

Ja audzēknis ir ļoti kūtrs un ar paskubinājumu vien vēl nekas netiek panākts, tad viņš jābrīdina. Brīdinājumā tiek norādītas iespējamās, nepatīkamās nepaklausības sekas, no kurām vēlēdames izbēgt, bērns izvairās no ļauna.

Bērna skubināšanā un brīdināšanā nedrīkst zaudēt pacietību, jo viņa atmiņa ir īsa.

d. **Draudi.** Draudi iet soli tālāk par brīdinājumu, jo varbūtējā nepaklausības gadījumā tiek norādīts zināms sods.

Kad bērns brīdinājumu neievēro un liedzas to izpildīt, tad brīdinājums jāatkārto asākā, noteiktākā tonī, piedraudot ļaunā darba sekas. Draudu izsauktās baiļu jūtas panāk ļaunās gribas iero-bežošanu.

Tukšiem draudiem jāizvairās. Tie ir smieklīgi. Neizvedamu sodu piedraudēšana atmetama. Audzinātājam nopietni jāpārdomā, pirms draudē, vai viņš, piedraudāmo sodu grib un var uzlikt. Jāizsargās arī no biežas draudēšanas. Tā ir vājas audzināšanas pazīme.

Ja piedraudējums netiek ievērots, tad audzinātājam jāķeras pie ārējas varas līdzekļa — piedraudētā soda, lai panāktu audzēkņa paklausību.

e. **Pavēle un aizliegums.** Pavēle nosaka, kas bērnam neizbēgami jāpilda, aizliegums turpretī noteic, kas viņam bez vilcināšanās jāatmet. Pavēlē vai aizliegumā audzinātājs savu gribu izsaka tik noteikti un pavēlnieciski, kā audzēknim gribot negribot jāpadodas audzinātāja gribai, jāpaklausā bez vārda ierunas.

Pareizi pavēlēt ir māksla, kuņā jāvingrinās un kuņū pienācīgi izlietot māk tikai tas, kuņš pats ir mācījies īsti paklausīt. No vienas puses audzinātāja iedomas nedrīkst pavēli diktēt, bet no otras puses bērna glaimiem un spītīgai uzvedībai tāpat nekad nedrīkst piekāpties.

Ko audzinātājs pēc mierīgas pārdomāšanas, vadoties no augstākiem, vispārīgiem pamatlikumiem ir atradis par pareizu un pamatotu un pavēlē vai aizliegumā bērnam darījis zināmu, pie tā viņam arī konzekventi jāpaliek. Viņa «jā» lai paliek «jā», viņa «nē» lai paliek «nē», ko pat lūgšanās nespēj pārgrozīt. Audzinātājam jāpaliek uzticīgam saviem pamatlikumiem. Viņš nedrīkst parādīt vājību un nepastāvību.

Stingrajai, nelokamajai audzinātāja konzekvencei jābūt labvēlības caurdvestai. Auksta un cieta ar varu izspiesta pavēle bērnam nelaiž saknes, bet izsauc spītību, novēršanos un pretestību. Ja pie visas noteiktās un nelokamās audzinātāja nostāšanās bērns ieraudzīs draudzīgas mīlestības apgarotu labvēlību, tad viņš priecīgi aizliegto atmetīs un pavēlēto izpildīs.

Runājot par konzenkvenci pavēlēs un aizliegumos, jāpiemetina vēl, ka viena bērna audzinātājiem jārikojās pilnīgā saskaņā. Māte lai neatļauj to, ko tēvs aizliedzis, skola lai neprasa no bērna to, ko māja neatļauj. Konzekvence jāie-

tur arī laika ziņā. Kas vakar aizliegts, to šodien līdzīgos apstākļos nedrīkst atļaut.

No bērna var prasīt tikai to, ko viņš spēj pildīt, tādēļ pirms pavēl, audzinātājam jāapsver, vai bērns viņa pavēli varēs dzīvē izvest un vai viņam pašam būs iespējams pie tās neatkāpīgi palikt. Vēlākas pārgrozības grauj audzinātāja autoritāti. Kad audzinātājs ir izšķīries par to, kas viņa audzēknim tas derīgākais un labākais, tad tikai viņam sava griba jādara bērnam zināma nešaubīgā, drošā, stingrā un neatceļamā pavēlē vai aizliegumā. Te jāaizrāda, ka komandas tonis atmetams. Bērnu jāuzrunā tikpat pieklājīgi, kā pieaugušo, lai bērns mācītos pieklājību.

Pareizi pavēlēt kuņģam katram audzinātājam tik viegli vis nepadodas. Ja ātrumā audzinātājs bērnam pavēl ko pārspīlētu, ko nemaz nav iespējams izpildīt, tad gribot negribot audzinātājam jāgroza pavēle. Ja viņš to nedara, bet savu kļūdu mēģina labot ar to, ka nekontrolē, vai pavēle tiek ievērota, tad tas ir vēl ļaunāk. Ja tas vairāk reizes atkārtojas, tad bērns nomana šo audzinātāja vājību un, pilnīgi dabīgi, nepaklausu vairs nevienai viņa pavēlei. Pie tāda paša iznākuma noved mīkstas puspavēles, kuņas it sevišķi mātes lieto, nebūdamas pārliecinātas par to, vai bērns viņas gribu izpildīs.

Tādam stāvoklim audzināšanā jāizbēg. Pavēlēm jābūt tādām, ka viņas izslēdz jebkuju nepaklausības iespējamību. Bērns labprāt padodas audzinātāja noteiktai un pamatotai gribai, ja daudz lietās redz pieaugušo pāraķi par sevi un paklausīšanā viņš saskata tuvināšanos savam audzinātājam, ko bērns tik ļoti vēlas.

Paklausībā, pilnīgā paklausībā bērns audzinams jau no mazām dienām. Bērns pats no sevis vēl nezina labo un derīgo, tādēļ audzinātāja saprātīgākai un stiprākai gribai jāvada bērnišķā griba. Ja paklausība ir tapusi par paradumu jau no agras mazotnes, tad

pietiek tikai ar skatu, balss skaņu vai vienu vienīgu vārdu un tūdaļ bērns paklausa.

Tikai tas cilvēks klausā savai sirdsapziņai, kuŗš bērniībā pieradis paklausīt saviem audzinātājiem. Nevajaga nokavēt paklausībai likt pamatu, kamēr bērns vēl mazs un nerātības nav tik pievilcīgas. Vēlāk paklausībā radināt nākas daudz grūtāk.

Audzēknim noteikti jāzīn, ko audzinātājs vēlas, tik tad viņš akurāti var paklausīt, tādēļ pavēles jādod skaidros, nepārprotamos vārdos, lai bērnam nerastos šaubas par to, kas viņam īsti jādara. Īsu noteiktu pavēli bērns katreiz sapratīs un to nesagrozīs. Bieži pietiek pat ar vienu vienīgu vārdu. Piemēram, ja bērns nozaudējis no tēva rakstāmgalda slepus pajemto papīru slogu, tad dzirdot tēva noteikto vārdu: „Uzmeklē!“ viņš bez vilcināšanās ies meklēt nozaudēto mantu.

Garā un pastāvīga izrunāšanās ir viena no parastākām kļūdām audzināšanas darbā. Kādēļ daudzvārdību lietot tur, kur pietiek ar vienu vārdu vai īsu teikumu? Daudz vārdu vājina pavēles spēku. Garī pamatojumi un iemeslu noskaidrojumi jaunākiem bērniem ir lieki. Tas dod izdevību meklēt pretpamatumus. Ar vecāku audzēkni var arī kādreiz doto priekšrakstu pārrunāt, sevišķi tādā gadījumā, ja viņš par tā vajadzību nav pārliecināts.

Pavēlēm jābūt taisnīgām un bezpartejiskām. Bērnam ir smalka taisnības un netaisnības izjūta. Viņš viegli uztver, kur audzinātājs padodas savai patvaļai, nerēķinoties ar patiesiem apstākļiem. Protams, bērna ieskatī šīnī jautājumā bieži ir pārspīlēti un nepareizi. Audzinātājam jāatturas no katra pārsteidzīga un nepamatota priekšraksta, kas bērniā izsauc tikai sarūgtinājumu un pat atklātu vai slepenu sacelšanos.

Pavēļu un aizliegumu lietošanā jāievēro lielākā taupība. Nevajag pavēlēt tur, kur var iztikt bez pavēles. Ar vēl lielāku uzsvaru tas sakāms par aizliegumiem, kuŗi it sevišķi kaitīgi ir tad, ja nešaka bērnam, kas darāms aizliegtā vietā.

Jāpavēl un jāaizliedz ļoti reti, bet tad jāpastāv pie tā, lai priekšraksts tiktu izpildīts. Pārāk bieži priekšraksti atņem bērnam katru brīvākas darbības iespēju. Pavēlēšana un aizliegšana ikvienā niecīgākā gadījumā bērnu tā apspiež, ka viņa brīvā attīstība tiek ļoti traucēta.

Ja šo aizbildniecību pārāk ilgi piekopi, tad audzēknis patstāvīgā dzīvē iestājoties ir kā no laivas izmests. Viņam trūkst padoma un dzīves gudrības tur, kur nepieciešama neatkarīga rīcība, tādēļ ka viņam šai virzienā nav tikusi dota iespēja jau bērnībā vingrināties.

Bērnam jādod pietiekoši daudz iespējas pašam brīvi iet arī savus ceļus. Jāvada viņš tik tur, kur viņa paša izvēle var atnest ļaunumu viņam pašam vai arī citiem. Bieži bērns nemaz nezina, kas slikts, kas labs, kas derīgs un kas nederīgs. Tik tādos gadījumos audzinātājam jānāk ar savu priekšrakstu, lai bērnu aizsargātu no nevēlamas rīcības.

Pārāk lielus brīvības ierobežojumus bērns izjūt kā uzspiestu, smagu slogu, no kuŗa viņš vēlas kļūt brīvs. Ja atklāti šī atsvabināšanās nav iespējama, tad bērns to dara slepeni. Kur audzinātāja acs viņu vairs neredz, tur viņš sev atļaujas aizliegt.

„Aizliegti augļi ir saldi.“ Aizliegtais bērnam ir tik vilinošs, ka viņš nespēj kārdināšanai pretī turēties un palikt pie audzinātāja priekšraksta. Šī apstākļa dēļ, aizliegumos jābūt ļoti uzmanīgam, lai tie paši neuzvedinātu bērnu uz neatļauto, ko viņš līdz tam nemaz nebija zinājis.

Aizliedzams tik tas, kas bērnam ir bīstams un var viņam pašam vai arī citiem kaut kā kaitēt, kurpretī viss tas, kas nepieciešams bērna taisnīgo prasību apmierināšanai ir atļaujams.

3. Ieradumu izkopšana.

Pirmais un svarīgākais uzdevums audzināšanas darbā ir vēlamu ieradumu izkopšana. Visiem

iepriekš minētiem audzināšanas līdzekļiem jāiziet uz to, lai izveidotu bērnam labus ieradumus.

Kas kokaļniekam ir nazis, tas audzinātājam ir labi ieradumi, kuri dod iespēju audzēkņa garīgo seju izveidot tādu, kādu to audzinātājs sev stādījis priekšā.

Ieradumiem audzināšanā neizsakāmi liela nozīme. Ja bērna pieradināšana nebūtu iespējama, tad audzināšanas darbs paliktu bez sekmēm un panākumiem. Viss, ko cilvēks piesavinās savā attīstības laikā, un kas nav saistīts ar viņa iedzīmtām dziņām, nav nekas cits, kā ieradums. Visa dzīve ir ierašu audums.

Ieradumam ir liels spēks. Pie kā bērnu pieradina, no tā cilvēks neatsakās pat vecs palicis.

Ar ieradumu izkopšanu jau agri jāiesāk. Jo agrāk kāds ieradums izveidojas un nostiprinās, jo stiprāks viņš ir. Gadu no gada bērns jārādina tajos tikumos, kurus audzinātājs savā audzēknī vēlas redzēt iemiesotus. Ieraduma svētīgie augļi tikai pēc gadiem nāk redzami. Audzinātājam nevajag pagurt un zaudēt pacietību labo ieradumu veicināšanā. Ja vispār kur vajaga daudz pūļu un laika pielikt, līdz kaut ko taustāmu panākt, tad tas ir sevišķi sakāms par ieradumu izkopšanu.

Ieraduma nostiprināšanas līdzeklis ir tieša atkārtošana. Katras darbības izvešana bērnam apziņā atstāj pēdas, kurās atkārtojumos padziļinās un dod iespēju katru nākošo reizi ar mazāku piespiešanos to pašu darbību atjaunot. Viena un tā pati darbība pēc daudzkārtīgas atkārtošanas top par ātri un viegli izpildāmu ieradumu, kas neprasa vairs nedz sevišķas apņemšanās, nedz gribas piespiešanās, bet darbība norit pati no sevis gandrīz neapzināti, automātiski.

Lasīšana, kas sākumā bērnam prasa tik daudz pūļu un gribas spēka, pēc laika, pēc ilga laika paliek tik viegla kā rotaļa. Tas pats sakāms par rakstīšanu. Kuņš no mums nav stundām ilgi nomocījies, kā mēr uzrakstīja lappusi vienkāršu lī-

niju? Un kādas viņas iznāca! Vairākus gadus no vietas rakstījām ar lielu piespiešanos, tā sakot, sviedrus liedami, līdz ieguvām veiklību rakstīšanā.

Kā tas ir ar lasīšanas un rakstīšanas mākslu, tāpat tas ir ar daudz ko citu dzīvē vērtīgu un derīgu. Viss labs nāk tikai pēc ilgas un grūtas vingrināšanās. Priekšzīmīga tīrība, kārtība, akurātība, čaklība un izturība arī ir neatlaidīgas vingrināšanās iznākums. No sākuma bērns tikai ar lielām pūlēm un vairākkārtīgiem audzinātāja aizrādījumiem spēj ieturēt tīrību un kārtību. Vēlāk pēc neskaitāmām neveiksmēm un pakāpeniskas uzlabošanās bērns pats ierauga, kur tas nekārtībā un spēj pats saviem spēkiem viegli un veikli tikt galā. No sākuma šī ricība vēl ir mehāniska, bet ar laiku viņa bērnam top par dzīves nepieciešamību.

Grūtākais ir sākums. Kad pirmām grūtībām tiek pāri, tad nākošās ir vieglāk pārvarēt.

Labu ieradumu iesakņošanās it sevišķi aizkavē nevēlamie ieradumi, kurus bērns bez piepūlēšanās daudz vieglāk un ātrāk piesavinās. Kā pie pavirša rokraksta bērns ātrāk pieron, nekā pie glīta, tīra un vienādi ieturēta rokraksta, tāpat pie visa cita, kas prasa mazāk apsvēršanas, mazāk pūļu un mazāk stingra neatlaidīga darba, bērns pieron drīz jo drīz, bet ar šo nevēlamo ieradumu atmešanu iet ļoti grūti. Desmit reiz vieglāk, pie kaut kā teicama pieradināt, nekā no kaut kā smādējama atradināt.

Būtu ļoti iepriecinoši, ja bērnam nemaz nerastos izdevības piesavināties smādējamus un zemu ieradumus, bet tik labvēlīgi audzināšanas apstākļi nemaz nav iespējami. Vienmēr, pat pie vispriekšzīmīgākās audzināšanas, bērns iegūs tādus paradumus, kurus audzinātājam ar visām saknēm nāksies izravēt.

Ieradumu izkopšana no vienas puses prasa bērna pieradināšanu pie visa laba, bet no otras

pusēs viņa prasa arī bērna atradināšanu no jau iemantotām ļaunām parašām. Ja pēdējo neievēro, tad var notikt tā, ka viss celšanas darbs vēlāk sabrūk, tādēļ ka audzēknis vērdziski padodas vienam vai otram nevēlamam ieradumam, kuŗa iznīdēšanai pašā sākumā netika piegriezts pietiekoši daudz vērības.

Jau no seniem laikiem mēdz sacīt, ka ieradums ir cilvēka otrā daba. Ja iedzimto dabu audzinātājs nespēj grozīt, tad šo otro dabu viņš var veidot pēc sava ģimja un līdzības.

Audzinātāja svēts pienākums ir visiem spēkiem gādāt un rūpēties par to, lai viņa audzēknī dziļas saknes laistu tikai labie un skaistie ieradumi. Lai to panāktu, tad nepietiek ar atsevišķām pamācībām un gadījuma norādījumiem. Tas ir par daudz maz. Audzinātāja priekšzīme nepieciešama. Priekšzīme ir stiprākais dzinējspēks ieradumu izkopšanā.

4. Priekšzīmes audzinošais iespaids.

Audzinātāja vārdi paliktu tikai tukša skaņa, ja viņus nepavadītu audzinātāja iespaidīgā priekšzīme. Mazsvarīga paliktu jebkuŗa labi domātā audzinātāja rīcība, ja viņš pats nebūtu paraugš savam audzēknim visās lietās.

Audzināšanā panākumi vairāk atkarājas no tā, ko audzinātājs dara, nekā no tā, ko viņš saka. Vārdi tikai pamāca, bet piemērs aizrauj. Audzinošā priekšzīme ir pārāka par visiem citiem audzināšanas līdzekļiem. Viņas spēks slēpjas bērna pakaļdarīšanas dziņā, kas viņu spiež sekot sava vecākā, piedzīvojumiem bagātākā audzinātāja priekšzīmei.

Šī dziņa spilgti novērojama pie bērna jau pirmā dzīvības gada beigās. Liela daļa no gadu veca bērna kustībām ir novēroto kustību pakaļdarījumi. Tā tas ir nevien ar kustībām, bet arī ar visu citu. Bērns nomana, ka viņam daudz kā trūkst, ko viņš pie lie-

liem redz. Viņš apzinās savu negatavību un nepilnību un piesienas labprāt savam audzinātajam, kuŗā viņš ierauga kaut ko gatavu un pilnīgu.

Šo spēcīgo bērnu dziņu vajaga izmantot, bet visā pilnībā viņu var izmantot tikai tad, ja audzinātājs pastāvīgi sevi jem vērā un neatlaidīgi pie sevis strādā, lai vienmēr labāks un pilnīgāks taptu. Ja audzinātājs sevis audzināšanu neizlaiž no acīm un nolaižas pat tik tālu, ka ar peļamu piemēru sagādā apgrēcību un piedauzību savam audzēknim, tad labāki būtu, ka viņam piekārtu dzirnu akmeni un viņu noslicinātu jūrā visdziļākā vietā, citiem vārdiem sakot, tāds cilvēks mūžam nedrīkstētu būt bērna audzinātājs. Tādiem audzinātajiem vajadzētu pazust no audzināšanas lauka, tik tad varētu cerēt uz lielākiem panākumiem bērnu audzināšanā.

Dzīve tomēr runā citu valodu. Parasti audzinātāji bērniem uzspiež kārtību, pašsavaldišanos, pienākuma apziņu un godīgumu, kamēr bērniem uzspiesto paši neievēro. Bērnu vājībās un kļūdās sameklē vismazākās „skabardziņas“, bet tai pašā laikā nekautrējas bērniem ikdienas likt redzēt „baļķus“ savās acīs.

Liekulīgā priekszīme, piejemtā maska, ko audzinātājs bieži uzliek, kad viņam ir darišana ar bērnu, nekā laba neatnes. Divkosīgā rīcība: bērna priekšā tā un aiz muguras savadāk, ilgi nevar palikt apslēpta. Agrāk vai vēlāk maska nokrīt, audzēknis īstenību ierauga visā viņas kailumā un tad, tad notiek tas, ko audzinātājs nebij cerējis — audzēknis nododas ar divkāršu sparū tieši tam, ko viņa acīm slēpa.

Ko citu var sagaidīt no bērna, kuŗu svētdienas vakarā ieslēdz istabā, kamēr tēvs un māte aiziet kinoteātri? Mājā atstātam bērnam, protams, pasacīts, ka kādu slimu paziņu ejot apmeklēt un tur bērnu līdzī jemt nevarot. Kad tāda „slimo apmeklēšana“ bieži atkārtojas un ja vēl turklāt bērnam kaut kādā nebūt ceļā nāk zināms, ka tā „žēlsirdīgo zamariēšu iestāde“ ir tā māja, pie kuŗas durvīm izstādītas pievilcīgās bildes, tad pie pirmās izdevības viņš sāks iet savu

vecāku pēdās, agrāk un biežāk, nekā to viņa vecāki būtu vēlējušies.

Ļauni piemēri ir spēcīgāki par labiem piemēriem. Nevēlamam un ļaunam ātrāk seko nekā cildenam piemēram, bet pavedinošie piemēri samaitā bērna dvēseli, tāpat kā rūsa samaitā maigo augu. Ikvienam audzinātājam nākošās paaudzes labā rūpīgi vajadzētu gādāt par to, lai viņš nebūtu viņam uzticēto bērnu dvēseļu samaitātājs.

Audzinātāja personai ir izšķirošā nozīme. Kādas īpašības audzinātājs vēlas iepotēt savā audzēknī, tādas īpašības viņam vispirms jāizkopj sevī, tik tad viņa vārdi un darbi iegūst aizraujošu spēku. Kā drošsirdīga kareivja tuvums kritiskā brīdī iedveš drosmi, tāpat īsta audzinātāja labais piemērs klusi un neuzkrītoši atstāj tomēr dziļu un paliekošu iespaidu. Viņa tuvumā atrodoties, audzēknī ronās spēks tiek ties pēc tādiem pašiem zināšanu un cildena rakstura augstumiem, kādus audzinātājs savā personā uzskatāmi viņa acu priekšā stāda.

Audzinošās priekšzīmes lauks ir ļoti plašs. Katrā ziņā bērns jāievada dzīves ārējās kārtības aplokā. No audzinātāja izturēšanās, kārtības, akurātības, pieklājības un laipnības bērns ar laiku iemācās, kā kur jāuzvedas.

Ja grib, lai bērns citu priekšā izturētos vaļsirdīgi, dabīgi un būtu saudzīgs pret citiem, tad audzinātājam ar bērnu, kā arī visiem ģimenes locekļiem savā starpā jādzīvo sirsnīgā, draudzīgā saskaņā. Audzinātāja nemītīgā priekšzīme rada un izveido teicamus ieradumus, teicamus tikumus.

Lielāka vēriba piegriežama augstām tikumiskām vērtībām. Skaidra sirdsapziņa, nopietna pienākuma apziņa, uzcītīga un rūpīga amata pildīšana, labprātīga ziedošanās gatavība, klusa, panesīga pacietība, īsta, mīlas apgarota labvēlība ir tikumi, kuņos audzinātājam vajadzētu jo iepaidīgu priekšzīmi dot.

Jo vairāk kādi tikumi aizmirstībā slīgst, toties jo vairāk audzinātājam savā personā tos jāceļ dienas

gaismā. Ja viņa dzīvajai priekšzīmei nebūtu neviena cita piekritēja, tad vismaz audzēkņi sekos savam audzinātājam, izvairoties no ļauniem ceļiem un ejot tās tekas, kuņas audzinātāju aizvadījušas pie augstā mērķa.

Ja visi, kam vien uzticēta bērnu audzināšana, tik nopietni skatītos uz savu uzdevumu, ja visi viņi censtos būt tikumu gaismas avots saviem audzēkņiem, tad tautas nepazītu pagrimšanas laikmetu, tad attīstība savā gājienā neapstātos, tad, varbūt, mūsu paaudze jau dzīvotu laimes un labklājības laikmetā, par kuņu tik daudz sapņots.

Audzinātājs nes lielu atbildību par savu audzēkni. Tā nav bērna vaina, ka viņš nav izaudzis sabiedrībai par svētību. Liela daļa vainas pie tā krit uz audzinātāju. Audzinātāja kļūdas un trūkumi, tāpat kā viņa cildenais raksturs, atspoguļojas bērņā.

Kāds ir pats audzinātājs, tāds pa lielākai daļai iznāk arī viņa audzēkņi, ja vien kādi blakus apstākļi šo iespējamību neizjauc. Audzinātāja vislabākais piemērs nepanāk savu, ja bērnam ronas biedri, kas viņu pavedina uz ļaunu. Notiek arī pretējais. Dažreiz bērns, kuš redzējis ap sevi tikai pavedinošus skatus un dzirdējis rupjības, izaug par vispriekšzīmīgāko cilvēku. Viņš mantojis labus iespaidus kur citur.

Bez dzīvā audzinātāja piemēra lielu iespaidu bērna dvēselē atstāj arī ideālas, priekšzīmīgas pagājušo laiku vai arī tagadnes personības, ar kuņām viņam nav tieša sakara, bet gan ir iespēja dabūt zināt, ko ievēribas cienīgu viņas ir veikušas un veic.

Audzinātājam vajadzētu jemt palīgā tikumības un visa vērtā un laba varoņus, kuņu piemērs uz bērniem sajūsminoši iedarbojas. Vēsturē un sabiedrībā netrūkst tādu cilvēku, kuņi paša spēkiem tikuši talu uz priekšu un guvuši ievērojamus panākumus. Varēs atrast arī tādus pašreizēdīgus cilvēkus, kuņi līdzcilvēku labā, kaut arī mazos apmēros, tomēr lielu ko ir veikušas. Vispilnīgākais un priekšzīmīgākais paraugs, kuņam nav otra līdzīga, ir Jēzus. Viņam vajadzētu būt galvenajam līdzaudzinātājam.

5. Bērna uzraudzība.

Vislabākais audzinātāja pienērs nekā nelīdzētu, visapsvērtākā audzinātāja rīcība būtu veltīga un vislabākās audzinātāja pamācības paliktu bez panākumiem, ja trūktu uzraudzības par to, vai bērns priekšzīmei seko, norādījumus ievēro un pamācībām paklausa.

Audzēkņa uzraudzība ir nepieciešama daudzo ļauno ierosinājumu dēļ, kuŗi pa daļai no ārienes uz mācas, pa daļai no bērna iekšienes izlaužas, sagādājot viņam kā miesīgas tā arī garīgas briesmas.

Ja ārēji kaitīgi iespaidi apdraud bērnu, tad va nu šos iespaidus jāattālina vai arī bērns no viņiem jāattur. Ja bērnu uz nedarbiem pamudina iekšēja dziņa, tad jācenšas šo dziņu ievirzīt labā ceļā. To panākt var tad, kad audzinātāja modrīgā acs uzrauga audzēkni, lai viņu izsargātu un atturētu no visa nevēlamā, kā arī lai pārlicinātos, vai viņš kaut ko nepieciešamu neatstāj nepildītu.

Audzinātājam jābūt nomodā kā par audzēkņa fizisko, tā arī par viņa garīgo un tikumisko dzīvi un visu, kas šā vai tā to iespaido. Jāpieskatās, lai bērns apģērbu turētu kārtībā, muti un rokas katrreiz tīri nomazgātu pēc nosmērēšanās, rotaļietas glabātu un grāmatas neplosītu. Jāuzmana, lai bērnam rokās nenokļūtu kaut kas tāds, ar ko viņš varētu saskādēties. Tas jāievēro kā pie it maziem bērniem, tā arī pie lielākiem.

Mazais bērns var bīstami sagrauzīt rokas rotaļājoties ar sasista spoguļa stikla gabaliem, bet lielāks zēns var sevi vārīgi ievainot, pētot nenoglabāto šaujamo ieroci.

Jāseko arī tam, ar kādiem biedriem bērns sastopas un kā kalpotāji pret viņu un viņš pret kalpotājiem izturas. Audzinātājam jāparlicinās, kā bērns izpilda savus skolas uzdevumus un jāzin, kur viņš pavada savu brīvo laiku. Jāpārlūko arī audzēkņa darbu, lai tā izpildījums būtu teicams. Bērnu uzraudzīt vajaga

visur un visā, lai viņu izsargātu no kļūdām, kas ir daudz vieglāk, nekā kļūdas izlabot.

Uzraudzītais bērns tiek piespiesti paturēts labā robežās tik ilgi, kamēr viņš pieron patstāvīgi, brivas, tikumīgas pārlicības skubināts, nošķirties labam. Uzraudzība nedrīkst tik pārvērsties šausmīgā policejiskā kontrolē. Pārmērīga uzraudzība bieži dod pilnīgi pretējus panākumus, nekā bij cerēts. Bērna apzināšanās, ka audzinātājs viņu uzrauga, ir jau pietiekoši liels spaidis, kas viņu notura pareizā ceļā. Ja audzinātājs sāk kādus „iespaidīgākus“ līdzekļus pielietot, tad viņš pats ir uz nepareiza ceļa. Gaišredzīgu skatu un skaidru prātu apveltītais audzinātājs katreiz zinās, cik stingri uzraudzības grožus savās rokās rurēt.

Audzēkņi uzraudzīt vajaga tikai agrākā bērnībā, kamēr viņam nav vajadzīgā ieskata par to, kas derīgs un kas nederīgs, kas piekopjams un kas atmetams, kas bīstams un kas ieteicams. Pirmos dzīvības gados bērnu bez uzraudzības atstāt ir tieši bīstami, bet ja bērna stingru uzraudzību turpina pārāk ilgi, tad tā atnes tikai ļaunu. Audzēkņis neiemācās patstāvīgi rīkoties un vēlāk dzīvē izgājis ir kā laiva bez buķām.

Bērnā jādod izdevību patstāvīgi rīkoties un darboties un savus spēkus vingrināt un stiprināt patstāvīgā darbā. Audzēkņis pats tiecas uz patstāvību. Šo tieksmi tik nevajaga nomākt neprātīgiem uzraudzības žņaugiem. Uzraudzībai maz pamazām jāatkāpjas, lai rastos izdevība audzēkņim pašam izšķirties un savas gribas vadītā rīkoties. „Nevar bērnu tik ilgi tikai uz rokām nēsāt, kamēr viņš prot droši iet, tad tikai ūdenī laist, kad viņš prot jau labi peldēt. Iet un peldēt iemācīties var tikai vingrinādamies, tāpat arī patstāvīgi dzīvē rīkoties“.

Vingrināšanos patstāvībā jāizved pakāpeniski. To jāiesāk, tiklīdz audzēkņis uz to ir sasniedzis gatavību. Kad laiks pienācis, — to tik nedrīkst tīši vilcināt — tad bērnam piešķirama brīvība kāda mazāk atbildīga uzdevuma veikšanā un savas rīcības noteik-

šanā. Audzinātājam jāpārliciecinās tik par to, vai piešķirtā brīvība ir tikusi pareizi izmantota. Ja audzēknis prot cienīgi rīkoties piešķirtās brīvības robežās, tad tās arvien vairāk paplašināmas, līdz kamēr uzraudzība pilnīgi izbeidzas.

Audzinātāja kontrolei jābūt tālu nost no izošņāšanas un spiegošanas. Slepna audzēkņa uzraudzība un viņa biedru izklaušināšana ir ļoti kaitīga, jo audzēknis iedomājas sevi visur novērotu un, lai izbēgtu brīvības ierobežojumiem, tad viņš izliekas un liekuļo vai arī meklē izdevību sagraut uzraudzības sienas.

Audzinātājam vajaga daudz gudrības un takta lai atrastu isto vidus ceļu starp brīvību un uzraudzību, un lai ar savu rīcību viņš neiznīcinātu audzēkņa uzticību pret sevi. Audzēknim jādāvā uzticība, tad viņš uzticās savam audzinātājam, iet, kur viņš vada un brīvību izmanto tā, lai audzinātājam nerastos nepatīkšanas.

6. Bērna nodarbināšana.

Visiem iepriekš minētiem audzināšanas līdzekļiem vajadzīgs papildinājums bērna pareizā nodarbināšanā. Darbībā saistīto bērnu ir vieglāk uzraudzīt. Bezdarbībā palikušais bērns domām klejo apkārt un seko savai acumirkļa iedvesmei, savām iedomām un untumiem. Kādas tikumīgas briesmas draud bezdarbīgam audzēknim, par to liecina sakāmvārds: „Slinkums ir visu netikumu iesākums“. Gaļlaicība dzemdē izklaidību, neskaitāmas nerātības, jaunas tieksmes un kaislības.

Lietderīga nodarbošanās turpretī pasargā audzēkni no ļauniem ceļiem, veicina labprātīgu un patstāvīgu zināšanu un spēju paplašināšanu, pieradina pie čaklības, pacietības, izturības, neatlaidības, kārtības un pamatības. Šīs īpašības cilvēkam ir stiprs atbalsts visā viņa mūžā. Kam izturība un pacietība, „tas daudz pēc ceļa neparis“. Čaklā, pamatīgā darbā

viņš pats savas dzīves ceļu nolīdzinās. Pie izturības bērns pieradināms jau pirmos sešos gados.

Darbība ir pirmās šķiras audzināšanas līdzeklis, jo viņa netikvien attīsta un izkopj audzēkņa darbības dziņu un nostiprina patstāvību, bet arī sagatavo bērnu kalpot citiem.

Dabas iekārtojums ir tāds, ka viss, kas aug un piejemas spēkā, tiecas uz darbību. Bērnā arī šī tieksme ir spēcīga. Bērns no dabas negrib slinkot. Tieši pretēji! Viņš vienmēr ir darbīgs un kustīgs. Viņa muskuļi prasa nemitīgas nodarbināšanas. Viņš pastāvīgi meklē jaunus iesaļus, lai rosīgai domu darbībai nepietrūktu materiāla. Bērns darbības dziņā degtin deg. Nodarbošanās dziņa jāapmierina, ja negrib, lai viņa pazustu.

Katreizējam vecumam piemērotas nodarbošanās atrašana ir audzināšanas galvenais un grūtākais uzdevums. Bērna nodarbošanās dziņu nedrīkst atstāt gadījumu rokās. To jāattīsta sagādājot audzēknim uzdevumus, kuņi atbilst viņa izpratnei un spējām, vecumam un dzimumam, kā arī bērna interesēm.

Bērns tik to var veikt, kas viņam pa spēkam, un kas viņam labi patīk. Viena un tā pati nodarbošanās arī ātri apnik, jo tā paliek pārāk aprasta, zaudē svaigumu un pievilcību un to mēdz izpildīt bez mazākās gara pacilātības.

Uzdevumu izvēlē jāietur gudra pakāpenība, lai bērna spēki tiktu attīstīti un sagatavoti grūtāku uzdevumu veikšanai un lai nāktu ar vien kaut kas jauns klāt, kas modinātu patiku uz katru derīgu nodarbošanos. Nodarbībai, pēc iespējas, jābūt ilgstošai, bet ne pārāk garai, lai neiestātos nogurums un neatslābtu interese.

Sākumā audzinātājam vajadzēs jemt dalību bērnam vēl lāga neizprotamo uzdevumu veikšanā, lai pasargātu viņu no nepareiziem ceļiem, lai ar mājiņiem un ierādīšanu piepalīdzētu grūtākās vietās, un lai uzturētu bērnā možu darbības dziņu. Te nu vajaga smalku taktu un praktisku skatu, lai bērna nodarbo-

šanos pareizi vadītu un saprastu, kad audzinātājam jāiejaucas, kad jāatpūtas vai pat pilnīgi jāatkāpjas.

Bērnu nodarbināt var dažādi.

a) Rotaļāšanās. Maza bērna dabīgākā nodarbošanās ir rotaļāšanās, kas arī vecākiem bērniem ir labs atpūtas un atspirdzes līdzeklis. Visi veselie un normālie bērni ar prieku nododas rotaļām. Bērns bez rotaļu prieka ir slims vai nenormāls.

Rotaļāšanās ir pilnīgi svabada bērnišķās darbības dziņas izpausme. Šī, no brīvās ierosas izaugusē bērna nodarbošanās, nekļūst par dzīves mērķiem un nerada nekādas paliekošas vērtības. Bērnu rotaļāties nespiež nedz vajadzība, nedz pienākums, bet viņš nododas rotaļām, tādēļ ka pārdzīvo prieka izjūtu acumirkļa baudā.

Lai gan rotaļāšanās acumirkļi nekā redzami vērtīga nedod, tad tomēr viņai ir sevišķi svarīga nozīme kā bērna garīgā, tā arī miesīgā attīstībā. Rotaļāšanos nevajaga uzlūkot tikai kā derīgu laika kavēkli, bet arī kā vērtīgu audzināšanu līdzekli.

Rotaļā bērnā bez sevišķas piespiešanās priecīgi un vispusīgi vingrina savus miesīgos spēkus, asina un attīsta savas garīgās spējas. Rotaļā atraisās un izkopjas vēl neizveidojušās iedzimtās, bērnā apslēptās spējas. Rotaļāšanās īstenībā ir sagatavošanās dzīvei, ieaugšana vēlākās dzīves augstākos uzdevumos.

Audzinātājam tas jāsaprot un jāatļauj bērnam rotaļāties, tad vēlāk, kad bērns būs pieaudzis, nevajadzēs sūdzēties par to, ka viņam trūkst darba prieka un darbu tikai piespiesti dara, bet nevis iekšējas dziņas skubināts un vadīts.

Darba prieku bērnā nemaz nevajaga modināt. Katrā bērnā tas ir jau no dabas dots. Lai palūkojamies tikai rotaļai nodevušos bērnu! Vai ir kaut kas kustīgāks, darbīgāks, čaklāks un nenogurstošāks, kā bērns rotaļā? Bērna rotaļa ir daudz kas vairāk par pieaugušo noniecināto «spēlēša-

nos». Rotaļa ir viņa dzīves mērķis, dzīves nopietnība, viss dzīves darbs.

Ir patīkami nolūkoties, ar kādu aizrautību un prieku dabīgais, veselīgais bērns šo savu dzīves darbu pilda. Vai nav brīnums, ka šis pats bērns vēlāk darbā top saīdzis un bez prieka? Kur meklējama vaina? Gudrie, pieaugušie audzinātāji, kuņģi necieš rotaļu troksni, darba jautro bērnu par tādu pārvērš.

Palūkosim, kā tas dažos gadījumos notiek. Bērns uzsāk rotaļu. Viņš izlicis savas mantiņas uz grīdas. Te ienāk māte un pavēl tās savākt kopā, jo istabas jāuzpoš. Labi. Bērns steidzīgi saliek mantiņas savā vietā. Viņš nu gribētu palīdzēt mātei istabas mazgāšanā un putekļu tīrīšanā, bet tiklīdz bērns to mēģina darīt, tā tūdaļ māte uzsauc: «Mierā, bērns, tu tik nekārtību vien man iztaisi!» Māte nosēdina bērnu uz krāģīša un aizbāž muti ar cukura maizi. Bērnam nu jāsež klusi un mierīgi tai laikā, kad visi viņa locekļi tiek dzītin dzīti uz kustībām.

Tā un līdzīgā kārtā desmitām reižu dienā bērna patika tiek pārvērsta nepatīkā, rosība — bezdarbībā, jautrais prāts — īgnumā un darbība — garlaicībā. Un kāpēc? Tikai tāpēc, ka audzinātājs grib savādāk nekā bērns grib, un ka audzinātājs pie tam vēl domā, ka bērnam nevar atļaut savu gribu. «Bērnam mūžam jādara kas cits, jāgrib kas cits, tikai ne tas, ko viņš pats patlaban dara un grib. Bērns mūžam tiek dzīts iet uz citu pusi, tikai ne uz to, kurp viņu velk viņa paša prāts un jūtas.»

Gribu uz darbību, kaut arī rotaļā, nedrīkst aplāpēt. To jāatbalsta, kaut arī audzinātājam ar to celtos dažas neērtības. Bērna labā vajaga upuri nest. Galu galā tomēr rotaļu troksni audzinātājam ir vieglāki panest, nekā sirdssāpes, ko vēlāk izsauktu audzēknis, pateicoties kūtrībai un slinkumam.

Bērna rotaļāšanās vienatnē pasargā viņu no

gaŗlaicības, vingrina jūteŗus, paplašina viņa uzskatu aploku un attīsta skaistuma izjūtu. Sabiedriskās rotaļas veicina žiglu piesardzību un attapību. Prasība padoties zināmiem rotaļas noteikumiem un ierindošanās citu rotaļas dalībnieku starpā stiprina sabiedriskās jūtas un uztur draudzīgas attiecības. Kustību rotaļas attīsta ķermeņa spēku un daiŗumu, izveicību, kustību noteiktību un veiklību.

Rotaļas dod bagātīgu mantojumu cilvēkam viņa vēlākai dzīvei līdzī. Kam bērībā būs bijusi izdevība bezbēdīgi rotaļāties un daudz rotaļāties, tas mācēs dzīves grūtībās smaidīt un nepagurt. Optimistiskā dzīves prieka avota sākums meklējams bērības rotaļā.

Rotaļā bērnam jādod daudz brīvības. Audzinātājam pēc iespējas, mazāk jāiejaucas gan bērna rotaļu sekmējot, gan arī traucējot. Bērns pats lai rotaļājas tad, kad viņam tas vislabāk patīk. Aizkavējamās tik tādas rotaļas, kuŗās nāk priekšā meţonīgas kustības un pārāk stipri jūtu uzbudinājumi un tādas rotaļas, kuŗas kaitīgas bērnam veselībai.

Ja ierosinājuma pēc, audzinātāja līdzdalība rotaļā ir nepieciešama, tad šo piedalīšanos jāizdara tā, lai rotaļa bērna acīs nezaudētu savu vērtību. Rotaļājoties audzinātājam bērns jāpatur acīs, jo rotaļā bērns ir brīvāks un viņa īsto dabu var vieglāk iemācīties pazīt.

Ar to vien vēl nepietiek, ka audzinātājs bērna rotaļāšanās dziņai neliek šķēršļus ceļā. Audzinātājam šīs dziņas apmierināšanai jāsigādā arī materiālu un tā izvēlē viņam vajaga noteikti zināt, kas tas vislabākais un visderīgākais. Ļoti svarīgs ir jautājums: ar ko bērnam rotaļāties.

Lai šim jautājumam rastu atbildi, tad jāpārlicinās par to, ar kādām rotaļlietām bērns neapņinis vismīļāk nodarbojas un kādas rotaļlietas viņa attīstības veicināšanai visieteicamākās.

Neskaitāmi novērojumi rāda, ka bērns vislabāk

rotalājas ar vienkāršām lietišām. Bērns mīl vienkāršo rotaļmateriālu, tāpēc ka no tā visvairāk ko var iztaisīt un katrā laikā pārveidot, sagraut un no jauna atkal radīt. Bērna fantāzija dod dzīvību vienkāršām nedzīvām lietišām, pārveido neglīto un no nemākslinieciskiem paraugiem izbūvē visdažādākos un interesantākos tēlus.

Jo mākslīgāka ir rotaļlieta, jo mazāk bērnam paliek pie tās ko darīt. Bērns tik ilgi viņu groza un sīt un kņubina, kamēr pavisam saplēš, bet nu trūkst iespēja daļas no jauna apvienot kopā. Bērns katrā ziņā grib iznīcināt un radīt. Viņš uzceļ skaistus kalnus un izbūvē dziļus tunelus un līksmodamies ar vienu kājas spērienu sagāž visu drupās, bet no drupām rada atkal ko jaunu.

Bērnu ar rotaļlietām aplaimot ir gluži vienkārša lieta. Jādod lietišas, ar kurām bērns visdažādāk spēj rotaļties. Par laimi tās ir visvieglāk pieejamās, ar kurām pat vistrūcīgākie vecāki var savus bērnus jo bagātīgi apveltīt, un kuŗas atstumt nedrīkstētu bagātie vecāki, kuŗiem ir tik daudz pie rokas, kā spēj visu, ko vien vēlas, sava bērna rotaļām sagādāt.

Bērnu rokās jādod vienkāršu neapstrādātu materiālu. Ieteicami ir galdniecībā atkritušie daždažāda veida koka gabaliņi — lielāki un mazāki, gaŗāki un īsāki, platāki un šaurāki, biezāki un plānāki, stūraini un izliekti, lai no viņiem visu varētu ztaisīt. Lielākam bērnam arī veseris un naglas nedrīkstētu trūkt.

Labākais rotaļāšanās materiāls mazākiem bērniem ir smiltis, kuŗas viegli ļaujās pārveidoties. Tīras, baltas smiltis jāsaber lielā kastē, kuŗu vasarā visizdevīgāk ir novietot kādā dārza vai pagalma kaktā. Ja šīs izdevības trūkst, tad nevajaga liegt bērnam nelielu smilšu kasti istabā. Lai smiltis būtu iespējams veidot, tad viņas jātur mītras, laiku pa laikam aplaistot ar ūdeni.

Ja pie smilšu kastes ir vēl rupjas grants

un akmentiņu kaudzīte, zariņi un kārkla vicītes, daži tukši puķu podi un koka lāpstiņa, tad nelielā smilšu čupā bērnam ir iespēja izveidot, ko vien tik viņa sirds kāro, gan dārzus augļu kokiem, gan pilsetas bruģētām ielām, gan arī baznīcas smailiem torņiem un sudmalas vēja spārnēm, gan arī kalnus ar apakšzemes ejām. Un bērns ir visa radītā neaprobežots valdnieks un rīkotājs.

Smilts izveidojumus nevar brīvi pārvietot. Viņi ātri, tikko smilts izžūst, paši sakrīt. Lai bērns varētu savus veidojumus cilāt un ilgāk uzglabāt, tad nepieciešams cits veidošanas materiāls. Skaistākais un ērtākais veidošanas materiāls ir plastilīns, jo tas ir dažādās krāsās un tā galvenā priekšrocība ir tā, ka viņu var vienmēr lietot, bet plašāku plastilīna pielietošanu veidošanā kavē viņa dārdzība. Lēti un visiem pieejami ir podnieka māli, kas, ūdenī atšķaidīti un labi izmīcīti, veidošanai kļūst sevišķi padevīgi.

Pirms bērnu laiž pie veidošanas, viņam jāpiesien ādas vai vaskdrēbes priekšauts un galdīņu, kur notiek veidošana arī jāapklāj ar vaska drānu, lai vēlāk būtu iespējams noziedumus vieglāk notīrīt. Mālus var nomazgāt ar vienkāršu ūdeni, bet plastilīna nomazgāšanai ūdenim pieliekams zoda.

Četrus līdz sešus gadus vecam bērnam veidošanas darbā atļaujama pilnīga brīvība. Lai viņš mīca mālus un veido no tiem, kas tik viņam patīk. Bērnam jāļauj rotaļāties ar pašu veidojamo vielu, līdz viņam ronās vēlēšanās veidot redzētos priekšmetus. Tad, protams, arī audzinātāja piepalīdzība vajadzīga, lai bērns vēlamos priekšmetus dabūtu gatavus. Jāiesāk ar vienkāršākas formas priekšmetiem, kā: ķirsi, ābolu, bumbieri, vecmāmuļas dzijas kamolu, desu, mucu, spaini, māju, baložu būdu un tad tik pāriet uz grūtāko, kā: sakņu kurvja, augļu vāzes, dzīvnieku, cilvēka un grupu veidošanu.

Daudz vingrinoties un veidojot, bērns ar laiku panāk tādu gatavību, kā veidojumā spēj iemiesot novērotos priekšmetus un iedomātos fantāzijas tēlojumus.

Loti agri bērņā pamostas arī prieks uz zīmēšanu. Rotaļādamies bērņs zīmē visu, ko redzējis un atmiņā paturējis. Bērņa zīmēšanas prieku jāatbalsta, kā tik vien var un kur tik vien var. To jādara nevis tādēļ, lai no bērņa iztaisītu mākslinieku, bet gan tādēļ, ka zīmējot izveidojas skaidri un asi priekšmetu priekšstatī, atmiņa tiek stiprināta, fantāzija iegūst vienmēr jaunu barību un radīšanas spēks aug.

Zīmēšanai bērņam vajadzīgs tikai zīmulis un papīrs. Zīmējumu krāsošanai ieteicama pamatkrāsu tuša. Bērņs vienkārši vajadzīgās krāsas pudelītē iemērc otiņu un tad uz zīmējuma attiecīgā vietā noklāj nepieciešamās krāsas plankumu. Lētākas par tušu, bet mazāk parocīgas ir ūdens krāsas.

Ja līdzekļi to atļauj, tad bērņa istabā pie sienas piekārāma melna tāpele, uz kuņas bērņs var zīmēt ar krītu, kad iepatīkas.

Bērņa zīmējumi ir vienkārši un kļūdaini bez līniju un formu pareizības. Tie izpauž bērņa brīvās domas pārdzīvojumus. Zirgu bērņs dažreiz uzzīmē astoņām kājām, rokai piezīmē sešus un vairāk pirkstus. Attēlojamo priekšmetu sīkām pazīmēm bērņs paiet garām.

Audzinātajam jāizrāda interese pret bērņa zīmējumiem un jāgriež viņa uzmanību uz rupjākām kļūdām, bet par tām nekad nedrīkst smieties, jo tā var pilnīgi iznīcināt bērņā zīmēšanas prieku. Audzinātajam rupjākos bērņa svītrojumus jāuzskata kā skaišta dāvāna. Jo ar lielāku interesi un pateicību audzinātājs piejems bērņa zīmētos dāvinājumus, jo biežāki bērņs zīmēs un jo pareizāki kļūs zīmējumi.

Lielu prieku bērņam sagādā šķēres un papīrs izgriešanai. Bez tā vēl nepieciešama līme, lai izgriezto varētu uzlīmēt uz lielāka un stingrāka papīra. Ar laiku bērņs šīnī darbā tā ievingrinās, kā pat skaistus skatus spēj izgatavēt.

Bērņs ļoti labprāt rotaļā atdarina pieaugušo darbus. Zēns ir tirgotājs, galdnieks, maiznieks, dārznieks. Meitene atkal nenogurstoši mazgā, vā-

ra, iepērk, lelli izgērbj un apgērbj. Šo rotaļāšanās veidu it sevišķi vajaga atbalstīt, dodot bērnam vajadzīgo materiālu un radot piemērotus apstākļus to izvešanai.

Ieteicams bērnam ierādīt kādu mazu gabaliņu no dārza zemes, kur bērns pēc savas patikas varētu sēt, dēstīt, ravēt, laistīt gan puķes, gan arī sakņaugus, ko viņš vēlāk izlieto savā «saimniecībā» ēdienu gatavošanai. Ja nav iespējams istā dārzā bērnam piešķirt vietu sava dārziņa ierīkošanai, kur tāpat kā lielie varētu strādāt ar lāpstiņu un grābeklīti, tad, iegādājot dažus puķu podus ar melnzemi, bērnam tāpat būs dota izdevība stādīņus kopt un audzināt istabā uz loga.

Adata ar diegu, daždažādi raibi lupatiņi un šķēres vēl turklāt dod iespēju meitenei pagatavot kārtu kārtas savas lelles apgērbšanai. Vēl vajaga tik spainīti un trauku ar ūdeni, kur var mazgāt lelles drēbītes.

Zēns, kuŗš spēlē veikalnieku, ir ļoti pateicīgs par katru tukšu sērkociņu kastīti, ko viņam atdod. Tur iznāk atvilknes pārdodamo preču novietošanai. Viņš ar lielāko prieku pievāks katru iztukšotu kafijas kārbīņu un pat vecas iesveŗamās kuliņas un lietotus ietinamos papīrus.

Dažnedažāda veida auklas, pogas, akmeņiņi un vecas reklamu bildes ir noderīgi bērna rotaļai.

Bērns rotaļā no katra nieka sev kaut ko iztaisa. Pogas vai izcirstas papīra ripas noder kā nauda. Akmens viņam ir maizes kukulis. Katru lupatu višķi, kad vajadzība, bērns iedomājas par lelli. Katrs koka gabaliņš drīz top par lāpstu, drīz par cirvi, drīz atkal par izkapti. Krēsls reizēm ir galds, reizēm rati un reizēm atkal māja.

Nav nekādas vajadzības pēc mākslīgām rotaļu lietām, lai bērnam vienmēr uzturētu dzīvu rotaļu prieku. Ar to nav sacīts, ka pirktas rotaļu lietas būtu pilnīgi nevajadzīgas un krāsni metamas. Ja gatavas rotaļlietas pērk, tad tikai jāizvēlas tādas, ar kuŗām bērns dažādi var rotaļāties. Ratiņi un zir-

dziņš bērnam sagādā neizsakāmu prieku, ja ratiņus var piekļaut un ja zirdziņu var iejūgt. Lellīte top par ļoti mīļu rotaļāšanās priekšmetu meiteņei, ja to var izģērbt un apģērbt. Ja ar gatavo rotaļlietu nekā nevar darīt, tad viņa bērnam ātri paliek garlaicīga.

Mūsu rotaļveikalos pa lielākai daļai pārdod tādas lietišas, kuŗas bērnam likumus raksta priekšā: Tā un ne citādi tev man jāpieķeŗas. Tā un ne citādi tev mani jākustina. Tādas rotaļlietas ir par daudz vienpusīgas un ātri zaudē viņinājumu, tādēļ ka bērns ar tām nevar pēc savas garŗas rotaļāties.

b. Stāstīšana un grāmatu lasīšana.

Visiem bērniem patīk atkal un atkal klausīties vecmāmuŗas, mātes, cita kāda pieauguŗa vai pat arī otra bērna stāstīšanā. Bērnā vaŗas brīŗos jāstāsta kaut kas tāds, kas attīsta viņa fantāziju un ierosina ceŗas jūtas. Mūsu tautas literatūras krājumos ŗai vajadzībai ir bagātīga vielas izvēle.

Pirmajos trīs, četros dzīvības gados bērnam piemērotas ir ŗkaistas pasakas. Kad bērns sāk domāt un ŗaubīties par to, vai tik patiesi tas tā var būt, kā pasakā stāstīts, tad tā ir zīme, ka pasaku stāstīšana pārtraucama. Tagad ieteicami stāstīņi, kuŗos attēlota bērna dzīve un viņa attiecības ar citiem bērniem un arī ar pieauguŗiem cilvēkiem. Bērnā pievilcīgi ir arī tēlojumi no dzīvnieku un stādu vaŗsts.

Kad bērns sāk interesēties par dzīves patiesām parādībām, tad viņam nevajaga liegt patiesību. Bērni ar jo lielu interesi un aizrautību klausās patiesus piedzīvojumus un notikumus. Var stāstīt par bērna paŗa ķermeŗa uzbūvi, vai atkal no kuŗienes ceŗas lietus, vai arī kā siltās zemēs cilvēki dzīvo, kā lokomotive spēj veselu vilcienu pavilkt un daudz ko citu.

Jautājumi, par kuŗiem bērns interesējas ir neizmeŗami. Audzinātājam nekā nevar aptrūkt ko stāstīt bērnam, ja vien viņŗ pats izprot dabas

un dzīves parādības. Lai audzinātājs pareizi spētu atbildēt bērna jautājumiem un vienmēr atrastu, ko pastāstīt, tad viņam pašam nemitīgi jālasa un jāiedziļinas vēl neizprotamos jautājumos.

Bagātīgu un daudzpusīgu materiālu stāstīšanai sniedz bībeles viela, kādēļ to nevajaga apiet. Tur sastopami dzīvi un un saistoši atstāstīti notikumu apraksti, kurus ar lielāko aizrautību klausās pat mazais bērns. Bībeles, bet it sevišķi «Jau-nās derības» stāstu labā īpašība ir tā, ka tie sevī ietver dziļu tikumīgu saturu, kas noder dažādu vecuma pakāpju bērniem. No šūpuļa līdz kapam daždažādos dzīves apstākļos bībelē vienmēr atrodams tieši tas visvajadzīgākais gan iepriecināšanai bēdu brīžos, gan paskubinājumam uzmācīgās kārdināšanās, gan atvieglinājumam smagos pārbaudījumu gadījumos, gan iedrošinājumam grūtās cīņās, gan arī brīdinājumam no ļaunā ceļa. Ar bībeles saturu bērns iepazīstināms, tikai ne lielīgā varizēju garā.

Kad bērns ir iemācījies lasīt, tā ka lasīšanas grūtības vairs netraucē lasītā saprašanu, tad bērnam jānodod grāmatas, lai viņš pats tās lasa. Grāmatām jātop par mīļiem bērna draugiem.

Grāmatu izvēle jāņem tikpat nopietni kā draugu izvēle. Nevēlamu grāmatu lasīšana var būt vēl bīstamāka par satiksmi ar ļauniem biedriem. Mēs esam tik pat atbildīgi par to, ko mēs lasām, tāpat kā par to, ko mēs darām. Tas nav tas galvenais, ka lasa, bet gan tas, ko un kā lasa, liecina par lasītāja garīgo un tikumīgo attīstību. Grāmatas var darīt lasītāju gudru un bagātu, bet arī pavisam nabagu.

Bērnu lasāmās vielas saturu audzinātājam rūpīgi jāpārbauda, lai nebūtu nekā nesaprotama, priekš kā bērns vēl nav nogatavojies, nekā tāda, kas uzbudina un sakarsē jūtas, nekā pārspilēta un tikumiski piedauzīga. Mulķīgie laupītāju, indiāņu un vēl savādākie šausmu stāsti ir pavisam

nevēlami un no bērnu lasamo grāmatu saraksta izslēdzami.

Bērnam jādod lasīt tādas grāmatas, no kurām iegūst ir galva, ir sirds, kuņas izkopi garu un padziļina jūtas. Tik tādas grāmatas bērnam ir vērts lasīt, kuņas satur cēlas un diženas, svētas un skaidras domas, kas lasītāju vada vienmēr augstāk un augstāk.

Audzinātāja uzdevums ir labu grāmatu padarīt par mīļu un nepieciešamu bērna draugu. Ja grāmata top bērna draugs, tad viņa vēlākā dzīvē vērtīga grāmata būs cilvēka brīvo brīžu saldinātāja. Grāmatu lasīšana būs viņa lietderīgākais laika kavēklis.

Jāgādā, lai bērnam pašam piederētu dažas grāmatas. Ja bērns labprāt lasa grāmatas, tad dažādos svētku gadījumos viņam labāk dāvināt grāmatas, nekā nenozīmīgus un maz noderīgus krājumus. Dāvājot labu grāmatu, bērnam ir dots tas labākais, jo derīgas grāmatas saturs ir kā saulstars, kas sirdī dziļi iespiežas. Bērns ir laimīgs, ja viņam kādā plauktiņā ir pašam sava bibliotēka, no kuņas pats var lasīt un aizdot arī saviem skolai biedriem grāmatas lasīšanai.

Audzinātājam bērnam vajaga iedvest cieņu pret grāmatām. To panāk ar to, ka nopietni raugās uz to, lai bērns nomazgātu rokas iekams ķeras pie grāmatas, lai galds, uz kuņa grāmata tiks likta, būtu tīri noslaucīts, un lai grāmatu nenosmērētu, nesaburzītu un neapraktītu. Grāmata ir garīga maize un to cienīgi jābauda.

Kad bērns pēc pirmo lasīšanas grūtību pārvarēšanas grāmatu ir iemīlojis un izrāda lielu lasīšanas izsalkumu, tad audzinātājam jāpiegriež nopietna vērība tam, lai bērns nelasītu ātri, daudz un dažādas grāmatas. Tas nav labi ka lasīšanas kāre pārvērsās kaislībā, tā kā bērns lasa, kā mēr acis sāk sāpēt un galva dūkt.

Kā visā citā darbā, tāpat arī grāmatas lasot vairāk jānododas dziļumā, bet mazāk plašumā. Tas,

kas ar vienu grāmatu pēc vairākkārtīgas lasīšanas ir pamatīgi iepazinies, savai attīstībai ieguvis daudz vairāk nekā tas, kas simtām grāmatu aprij, bet viņu saturu nesagremo.

Grāmatas jālasa ar apdomu, lēni, bez steigšanās. Iesākto grāmatu jāpabeidz, tad tikai var ķerties pie citas grāmatas. Vērtīgo jālasa ar pārtraukumiem divas un vairāk reizes. Kodolīgos izteicienus jāatzīmē piezīmju grāmatā. Labi, ja ar draugiem pārrunā lasīto, jo tas izsargā no pavisām laika kavēkļiem.

Ja bērns tikai grāmatās vien ieradies sēž un pārāk daudz lasa, kas ir neveselīgi, tad vienā otrā gadījumā bērnam grāmatu vajadzīgs gluži vienkārši atjēmt un aizstāt ar svaigā gaisā.

c. Laika pavadīšana svaigā gaisā.

Kad audzinātājam uzkrīt bērna bālā seja un pastāvīgā želošanās par galvas sāpēm, tad tā ir zīme, ka bērnam ir ļoti maz izdevības kustēties svaigā gaisā. Pastāvīga uzturēšanās istabā, kurā tikai dažas stundas pa visu dienu iespīd saule, ir nedabīga un neveselīga un kaitīgi iespaido kā miesas, tā arī gara attīstību. Bērnam daudz jāelpo brīvo gaisu un bieži jākustās saules veselīgā gaismā.

Lai lielākam bērnam skraidīšana pa lauku neizvērstos tikai nelietderīgā laika tēriņā, tad audzinātājam kopā ar audzekni laiku pa laikam jāsarīko pastaigāšanās un arī garākas ekskursijas brīvā dabā, lai mācītos viņas skaistumu īsti labi pazīt, vērtēt un mīlēt. Sevišķi pilsētu bērniem ir nepieciešami izbraukumi zaļumos un jo biežāk, jo labāk. Ja vecākiem nav iespējams katru nedēļu, kas būtu ieteicams, kādas dienas pēcpusdienu vai arī visu dienu pavadīt ārpus pilsētas kopā ar saviem bērniem, tad vismaz trīs, četras reizes vasarā jāatrod laiku priekš tā.

Sagatavošanās tādai ekskursijai ir pavisam vienkārša. Tās pašas darbdienu drēbītes jāpamet bērnam mugurā, lai bērns brīvi un netraucēti varē-

tu kustēties, skriet, vaļāties pa zāli, rāpties kokos, list krūmos, bez kā būtu jābīstās, ka drēbes nosmērētu vai saplēstu. Ceļa somā jāieliek dažas sviestmaizītes un atspirdzinoša dzēriena pudele, kuŗu pēc tam, kad ir iztukšota, var pa jaunu piepildīt ar svaigu ūdeni no atrastā avota.

Ja pilsēta ir liela, tad līdz pilsētas nomalei var aizbraukt ar tramvaju vai autobusu, lai daudz laika nepaiet, kamēr iziet pilsētas ielas. Kur beidzas pilsētas pēdējie nami, tur jau sākās ekskursijas mērķis, tādēļ nu jāiet kājām, jo tad var visu mierīgi apskatīt un labi novērot.

Kas gan viss ceļā negadās apskatāms un apbrīnojams! Tur pagadās neredzēti akmeņi, brīnišķas puķes, biezi krūmi un čemuraini koki un daždažādi kukaiņi, kuŗi rāpo lec vai laižas. Ko visu gan bērns nenovēro un neatklāj pa ceļam vien!

Ja iziešana ekskursijā pa to pašu ceļu atkārtojas vairāk reizi, tad katru nākošo reizi bērns uzmeklē agrāk ievērotos krūmus, kokus, avotiņus un bērns saaug ar viņiem tā, kā viņš saka: „Tas ir mans avotiņš, tas ir mans lazdu krūms, tā ir mana liepa.“ Bērns ne tik vien redz, bet arī piedzīvo un pārdzīvo, saaug ar dabu un mācās no viņas daudz un labāk kā no grāmatas.

Tādos ceļojumos var atrast vērtīgus priekšmetus kolekcijām un sakrāt dažādu puķu un augu herbāriju. Mājās pārnākot tad pietiek vairāk dienu darba, kamēr visu atvesto sakārto. Ja bērnam ir sava istaba, tad ar laiku viņš to var pārvērst par mazu dabaszinātnisku muzēju.

Nav nemaz iespējams visu to aptvert, cik ļoti daudz sniedz pieminētā veida ekskursijas kā bērnam, tā arī pašam audzinātājam. Bērns iemācās laiku vēltīgi nenosist, tā ka pat savus atpūtas brīžus izmanto novērojumiem vai nu pie līdzatnestās kūniņas attīstības vai cita kā. Audzinātājam atkal daudz gadījumos rodas izdevība pamatīgāk iepazīties ar sava audzeka rakstura īpatnībām, dziļāk

ieskatīties viņa dvēselē un ieraudzīt spējas, kuņas līdz tam laikam bij aplēptas. Baudot tiros dabas priekus, audzinātāja un bērna sirdis vairāk saaug kopā.

Arī ziemā bērnam vajaga savu laiku ārā pavadīt. Daudz prieka tad sagādā vizināšanās ar raga-
viņām, sniega vīru taisīšana, pikošanās un slēpošana. Ja iespējams, tad ziemā ar slēpēm vajaga izslēpot tās pašas vietas, kur vasarā ir iets, lai redzētu lielo pārmaiņu dabā. Arī ledus sports ir skaists un veselīgs, ja to mēreni pickopj.

d. Darbs.

Nodarbībai maz pamazām piešķirama darba nokrāsa. Rotaļājoties bērns dzīvo paša radītā pasaulē, bet darbs viņu ievada dzīves nepieciešamību īstenībā. Rotaļā darbības virziens ir pilnīgi brīvs, bet darbā noteikts, ierobežots. Darbs piespiež bērnu no savām tieksmēm atsacīties un pildīt pienākumu, ko dzīve viņam uzliek.

Darba saknes meklējamas dzīves vajadzībās. Tikai darbā, sūrā ikdienas darbā iespējams sagādāt dzīves prasību apmierināšanai nepieciešamos līdzekļus. Darbs cilvēkam dod barību, apģērbu un pajumti.

Kultūras cilvēka darba panākumi sniedzas tālu pāri pirmo dzīves nepieciešamību apmierināšanai. Viņš rada vērtības, kuņas vēl ilgi paliek pēc darba pārtraukšanas. Audzēknis jā sagatavo tādām kultūras darbām.

Pāreja no rotaļas uz kontrolējamo darbu nedrīkst pēkšņi iestāties. Abiem nodarbošanās veidiem jātek vienotram blakus. Jāatrod pareizu rotaļu, uzjautrinoša laika kavēkļa, atpūtas un darba maiņu. Jo bērns nāk vecāks, jo lielāka vērība piegriežama darbam. Jānovelk noteikta robeža starp darbu un rotaļām. Jāprasa uzdotā darba noteikta un kārtīga izpildīšana un jālūkojas uz to, lai darbs nepārvērstos par rotaļu.

Bērns jau agri soli pa solītim ievadāms pienāku-

mu pildīšanā. Izdevības uz to ir ļoti daudz. Nevajaga tik pašam audzinātājam domāt, ka bērns par mazu. Mājas darbos piepalīdzēt var jau tīri mazs bērns. Istabas slaucīšana un mazgāšana, putekļu tīrīšana, kartupeļu mizošana, trauku sausināšana, iepirkumu izdarīšana ir darbiņi, kuŗos jāaicina bērns talkā. Bērns to darīs ar prieku, ja tas būs laikus iesākts un ja viņš nebūs pieradināts, es saku pieradināts, pie laiskas blēņošanās.

Bērnam jāredz un jāzin, ka bezdarbība ir cilvēka cieņu pazeminošs stāvoklis. Audzinātājam, savu darbu priecīgi pildot, jādod audzēknim saprast, ka darbs, arī tas visvienkāršākais, ir laime un svētība, un ka strādāt vajaga nevis tikai tādēļ, lai apgādātu sevi un savējos un iegūtu peļņu, bet arī tādēļ, ka darbs atstāj labvēlīgu iespaidu ir uz miesīgo, ir uz garīgo veselību.

Darbā audzēknis mācās savus spēkus pareizi pielietot un laiku saprātīgi iedalīt un izmantot. Darbā norūdās audzēkņa griba, izveicība, patstāvība un izturība. Strādāt jāmacās arī turīgu vecāku bērniem, ja grib viņus labi sagatavot vēlāko dzīves uzdevumu atrisināšanai un grūtību pārvarēšanai. Darbā iegūstamās tikumiskās vērtības nekur citur dzīvē nevar smelties.

Darbam, kuŗu uzdod bērna patstāvīgai izvešanai, jābūt viņa fiziskiem un garīgiem spēkiem piemērotiem. Nedrīkst bērnam uzdot nekā tāda, ko viņš vienkārši vēl nemaz nespēj veikt. Ar to tiek nokauta interese pret darbu. Darbam jābūt pa spēkam, kā izvešanas, tā arī daudzuma ziņā, tik tad bērns darbā varēs ielikt savus labākos spēkus un tos attīstot un vingrinot jutīs laimīgu pacilātību un pārdzīvos dziļu prieku.

Skolas gados bērna galvenā nodarbošanās ir mācību sagatavošana. Protams, arī tad viņam vēl joprojām vajaga palīdzēt mājas darbos, arī pārmaiņas labā, cik to viņam laiks atļauj. Sevišķi brīvlaikos zināmas stundas katru dienu bērnam jānododas kādam darbam. Laukos priekš tā izdevību ir

loti daudz. Tur lopus jāgana, dārzs jāravē, zirgs jāaizjāj pieguļā, siens jāgrābj, kūlišus jāvāķ un jākrauj statīņos.

Par to galva nav jālauza, ko uzdot zemnieka bērnam strādāt. Savādāk tas ir ar pilsētnieku bērniem. Sevišķi labi un veselīgi tas būtu, ja viņi visus skolas brīvlaikus varētu pavadīt uz laukiem, kur arī viņiem vajadzētu piedalīties lauku darbos. Tas nu gan visiem nav iespējams, tādēļ pilsētas bērnu audzinātājiem jāpadomā par citiem darba veidiem. Te ļoti izpalīdzīgi ir dažādie rokdarbi. Jāizvēlas tik tādi, kuŗi bērnam vislabāk patik. Bērns ar lielāko sajūsmu dara to darbu, kuŗu pats ir izvēlējis. Tā ir lielākā bērna laime, ka viņš var darīt to, ko viņš visstiprāki mīl, kam viņš viskarstāki tic, un kas viņu paceļ un aizrauj. Iemīlotā, radošā darbā bērns iekšējās dzīves enerģijas top aizvien spēcīgākas. Skaistā, aizraujošā darbā bērns ieliek dziļākās tieksmes un viņa spējas pastāvīgi aug un izveidojas tā, kā padarītais darbs izsaka kaut ko no viņa būtības.

Darbu nekad nevajadzētu uzspiest. Piespiests darbs paliek neauglīgs. Tas labākais stāvoklis ir tāds, ka pats bērns meklē darbu. Vajadzētu panākt pat tādu stāvokli, ka darbu pielieto kā atalgojumu. Piemēram, audzinātājs, brīdinot bērnu izsargāties no kāda pārkāpuma, var viņam apsolīt, tādā gadījumā, ja viņš būs krietni uzvedies, vienā vai otrā darbā atļaut sev palīdzēt. Tā bērnam ieaugtu uzskats, ka darbs ir liela priekšrocība.

Audzinātājam sevišķi jā rūpējas par to, lai jau no mazām dienām bērnam izveidotos un nostiprinātos veselīgs dzīves uzskats, ka cilvēks pasaulē nav tikai priekš sevis vien, bet arī priekš citiem, jā, pat priekš visas cilvēces un katrs darbs, ko viņš dara ir viena daļa no cilvēces darba un pasaules kultūras.

7. Alga un sods.

Alga vai sods pielietojami audzināšanā tad, kad audzēknis ir izrādījis vai nu sevišķu cītību audzinātāja norādījumu sekošanā un sasniedzis ievērojamus panākumus sevis pārvarēšanā un uzdevumu veikšanā, vai arī tad, kad iepriekšējie audzināšanas līdzekļi nevar nomākt ļauno iegribu un audzēknis pēc vairākkārtīgiem brīdinājumiem un draudiem tomēr vieglprātīgi nododas nedarbiem.

Alga un sods bērnu iespaido netieši. Tie izsauc viņā vai nu patikas jūtas, kuŗas pamudina uz labu darbību, vai arī modina nepatikas jūtas, kuŗas attur no ļaunā ceļa.

a. Alga.

Ikvienam darbam seko sava alga. Laba darba nopelns ir citu atzinība un paša iekšējais apmierinājums, ļauna darba ieguvums ir sods un sirds nemiers.

Ka audzināšanā ļauno darbu nevar atstāt bez ievēribas, par to divu domu nav, bet visi audzinātāji nav vienis prātis par to, vai labo darbu maz vajaga tik sevišķi ievērot, ka par to būtu piešķirama alga.

Alga audzināšanā nav jāizprot kā atalgojums, šī vārda parastā nozīmē, bet gan kā labprātīga labā atzišana, kas mazam bērnam tik pat nepieciešama kā palīdzīga roka pirmos soļus sperot.

Bērnā pienākuma apziņa vēl nav tik stipri iesakņojusēs, kā viņai labā izvešanai nevajadzētu nemaz stiprinājuma. Audzinātāja uzslava par padarīto atzinīgo darbu bērnam ir patikams pamudinājums uz priekšu darīt tāpat.

Bērns gaida audzinātāja atsaukumi par to, vai viņa rīcība ir bijusi pareiza un vai viņa izturēšanās apmierina audzinātāju. Bērnā nepamanīta nepaliek pat vismazākā audzinātāja piekrišanas zīmīte. Cik aplaimots bērns jūtas, kad audzinātājs viņam uzsmaida! Audzinātāja priecīgais acu skats, draudzīga uzsišana uz pleca vai galvas noglāstīšana

pēc tam, kad kaut kas teicams izdarīts, pieticīgam bērnam ir jau pietiekoši liela alga.

Bērna jūtas pacilā mazi goda parādījumi, kā: cienīgas vietas ierādīšana pie galda, atļauja pavadīt audzinātāju darīšanās ejot, piesaistišana pie kāda darba. Lielu prieku bērnam sagādā arī tas, ja audzinātājs viņam pastāsta kaut ko, padzied kādu dziesmiņu, parāda bildes savās grāmatās, piedalās rotaļās un jem līdzī pastaigāties.

Ja bērns ar lielu piespiešanos un izturību ir kaut ko sevišķu veicis, tad vietā ir uzslava, tikai ne cildināšana. Bērna lielīga cildināšana ir vairāk kā kaitīga. Ja tā bieži nāk priekšā, tad bērns itin drīz izvēršas par paštaisnu varizeju, kuŗa acis vērtība ir tikai tam, ko pats ir darījis, bet cits viss ir nenozīmīgs un nevērtīgs.

Ja bērnu lielīt nedrīkst, tad tas nenozīmē, ka atzinīgu spriedumu par pelnīto darbu pavisam vajadzētu atņemt. Bērna darbu jāatzīst, citādi bērns iedomājas, ka citi viņu nesaprot un jūtas vientulis un nelaimīgs, tā kā brīšiem nonāk pat izmisumā. Uzslavēt bērnu šad tad vajaga arī tādēļ, lai viņam nezustu spars vienmēr rīkoties labās gribas robežās.

Bērna labai vispiemērotākā alga ir dāvanas: mazākiem saldumi un rotaļlietas, lielākiem rotas, labas grāmatas, mazi naudas dāvinājumi krājkasei vai klusai labdarībai, bet ne acumirkļīgai iztērēšanai. Nevajaga domāt, ka balvai jābūt piemērotai padarītā darba lielumam. Balvas vērtība nekrīt svarā, jo balva ir audzinātāja apmierinātības izteiksme un priecīga atzinības parādīšana.

Algu nevajaga bērnam iepriekš apsolīt vai pat piešķirt. Ir nepareizi, ja tādā gadījumā, kad bērns nevēlas paklausīt audzinātājam, pēdējais mēģina bērnu piedabūt pie paklausības, sniedzoties pēc šokolādes tāpelītes vai naudas maka. Iepriekšēja alga netikumus nepārspēs, bet zināmos apstākļos attīstīs tos vēl vairāk. Algu jāpiešķir tikai vēlāk par sevišķu cenšanos un sevis pārspēšanu.

Ir labi izvēlēties tādu atalgojuma veidu, kas dabiskā ceļā izriet no bērna izturēšanās un padarītā darba. Dabiskā alga „patiesīgam atlaiž pierādījumus, uzcītīgam atļauj atpūtu, pareizi izlietoto brīvību apbalvo ar vēl lielāku, pazemīgo ievēro vispirms, uzticamam uzliek mazus amatus.“

Jālūkojas uz to, lai alga, kāda tā arī nebūtu, bērnam nemodinātu tiekšanos labo darīt tik tad, kad paredzama alga. Alga nedrīkst pārvērsties par atalgojumu, kas ātri var notikt, ja ar šo audzināšanas līdzekli neapietas taupīgi. Apbalvošanā jāietur mērenība.

Algas piešķiršana jāizdara ļoti rūpīgi, lai neiznāktu tā, ka apbalvotas tiek dabīgas priekšrocības, apdāvinātība, izveicība, laba atmiņa. Apbalvot nevajaga tādu darbu, kas nav prasījis nekādu pūlu. Ko apdāvinātais paveic dažās stundās rotaļādamies, tas no neapdāvinātā prasa vairāk dienu sūra grūta darba. Tas jāņem vērā. Alga ir vietā tik tādā gadījumā, ja audzēknim ir bijusi nepieciešama sevišķa gribas piespiešanās, pirms panāca teicamo izturēšanos vai sasniedza nospraustā darba mērķi.

Ja audzinātājs ir vairāku bērnu vadītājs, tad viņam stingri jālūkojas uz to, lai alga būtu taisnīga, citādi apbalvotā bērnam tiks modināta godkāriba, uzpūtība, iedomīgs pašlepnums, lielība un augstprātība, bet neievērotā bērna sirdī tiks sēta skaudība, nenovēlība un greizsirdība.

Bērnā pieaugot, arvien vairāk jāatmet ārējā apbalvošana un tās vietā audzēknī jānostiprina ieskats, ka vislabākā darba alga ir paša apziņa, ka pienākums labi izpildīts un darbs pareizi padarīts. Iekšējais apmierinājums, kas seko uzticīgai pienākuma pildīšanai, bieži dzīvē ir vienīgā alga par labu darbu, tādēļ ir labi, ka audzēknis ieron šo algu uzskatīt kā to vērtīgāko un labāko.

b. Sods.

Bieži vien bērnam pievilcīgāks un patīkamāks ir viss tas, no kā audzinātājs viņu grib izsargāt un

atradināt. Launā vilinājumi daudzkārt ir stiprāki par audzinātāja pamācībām, biedinājumiem, aizliegumiem un pavēlēm. Lai tādā gadījumā gūtu drizus un ātrus panākumus launās iegribas nomākšanā, tad jālieto stiprāku līdzekli — sodu. Sods audzēkni piespiež paklausīt.

Audzinašanas sods atšķiras no tiesa soda. Tiesa soda par to, ka pārkāpums izdarīts un soda mēru nosaka pēc nozieguma smaguma. Audzināšanā soda nevis lai atmaksātu piekerto nedarbu, bet soda ar nolūku, lai nākotnē nevēlamais vairs netiktu darīts.

Sods modina baiļu, kauna un nožēlošanas jūtas, kas aizkavē no turpmākas pārkāpuma atkārtošanās. To gan jāievēro, ka neviens sods nespēj pārvērst launo gribu par labu, bet notiek tas, ka pieķeršanās launam tiek ierobežota un atbalstīta griba sekošanai labam. Audzināšanas sodus varētu pielīdzināt pavadai, kas audzēkni noteikti vada uz labā ceļa, un piešiem, kas viņu dzītin dzen prom no visa, kas samaitā dvēseli un bojā veselību.

Sods ir ārkārtējs audzināšanas līdzeklis, ko drīkst pielietot tik tad, kad visi citi līdzekļi ir tikuši izmēģināti un izrādījušies par vājiem. Sodi, tā sakot, nav barības līdzeklis, bet ir gan ārstniecības līdzeklis. Kā veselam organismam nav nepieciešamas zāles, tāpat tikumīgam un labprāt paklausīgam bērnam sodi ir nevajadzīgi. Tos atļauties audzinātājs drīkst tik tad, kad ievērojami traucējumi nākuši priekšā.

Pārāk bieži un nepelnīti sodi notrulina jūtas un pat pašu mikstāko sirdi var padarīt launu. Tieši tie vecāki un audzinātāji, kuri daudz soda, visbiežāk sūdzas par bērnu nepaklausību. Katrs bērns tik ilgi, kamēr viņam vēl ir veselīga izjūta, atklāti vai slepus sacēlas pret katru viņam uzspiesto sodu. Tas nav no svara, vai sods bijis rupjš miesas sods, vai arī maigāka veida sods.

Labāk kā sodīt būtu priekšlaikus novērst un aizkavēt apstākļus, kuŗos viegli var nākt priekšā pār-

kāpums, kas prasītu sodīšanu, bet tas katrā gadījumā nav iespējams, tādēļ bez sodīšanas audzināšana nemaz nav iespējama. Varbūt, kādreiz ideālā sabiedrībā varēs iztikt bez sodiem bērnu audzināšanā, bet tagad vēl audzinātājam vienu otru reizi vajadzēs ķerties pie šī pēdējā iespaidīgākā audzināšanas līdzekļa. Protams, jo mazāk jāsoda, jo audzināšana labāka.

Ja bērns sodu pelnījis, tad audzinātājam jārikojas tāpat kā ārstam ar zālēm. Jāiesāk ar vieglākiem sodiem un tikai tad, kad tie palikuši bez sekmes, var bērnam uzlikt stingrākus sodus. Kur ar mājienu pietiek, tur jāpietaupa vārds, kur ar lūgumu pietiek, tur jāatsakās brīdinājumam. Nekad nedrīkst uzlikt smagāku sodu, ja pietiek ar vieglāku. Gudra un apdomīga pakāpenības ievērošana sodu pielietošanā atstāj lielāku un dziļāku iespaidu un dod labākus panākumus.

Soda mēram jābūt piemērotam pārkāpuma smagumam un tas nekad nedrīkst būt augstāks par to, kādu prasa audzināšanas nolūks un pielaiž audzēkņa ipatnības. Ja sods netiek izspriests ar apzinīgu un taisnīgu bezpartejību, tad viņa iespaids pavājinās un mērķis netiek panākts.

Sodīšanā jārikojas ļoti uzmanīgi un rūpīgi. Jāņem vērā bērna miesas uzbūve, viņa ipatnības, dziļums, vecums, temperaments, rakstura īpašības. Jārēķinas arī ar jau iegūto tikumisko ieskatu, jūtu dzīves attīstību, iepriekšējo audzināšanu, līdzšinējo izturēšanos un sociālos apstākļus, kā arī notikušā pārkāpuma cēloņus un pavadapstākļus. Pirms soda, audzinātājam jābūt skaidrībā par to, kur ir bijusi nezināšana, kur nolaidība, kur pārsteigšanās, kur draiskulība un pārgalvība, kur apzināts nodoms, kur spītība un stūrgalvība, kur ļaunprātīga viltība.

Tikai tad, kad visi apstākļi apsvērti un cēloņi noskaidroti, var sniegties pēc soda, taisnīga soda. Bērnam nereti ir smalka taisnības izjūta. Viņš ļoti labi saprot, kur audzinātājs rikojas patvarīgi, neņemot vērā patiesos apstākļus. Nekas bērnus nesaurūgtina vairāk kā netaisnīgs sods.

Netaisnības briesmas vislielākas parādās dusmu uzplūdamā. Dusmās sodot sods arvien iznāk par bargu. Kad pirmās dusmas pārgājušas, tad par kādu pārkāpumu spriež pavisam citādāki kā iekaršanas brīdi, tādēļ, pirms soda, audzinātājam jāizklidina savas dusmas. Apdmoīgi jāapsver visi apstākļi un tad bez garas atlikšanas jāuzliek sods. Laika atstatumam no nozieguma pastrādāšanas brīža līdz sodīšanai jābūt pietiekoši garam, lai nomierināšanās būtu iespējama un bīstamais uzdevums netiktu izpildīts afekta stāvoklī. Uz ilgu laiku sodīšanu savukārt nevar atlikt. Sods jāpielieto jo drīz. Ja bērnu sodis pēc ilgāka laika, tad viņš vairs nezina, par ko viņu soda.

Sodīšanu jāizved tā, lai bērns nomanītu, ka audzinātājs rikojas svētā nopietnībā, un ka viņam sods sagādā tādas pašas iekšējas sāpes kā audzēknim. Labvēlības vadīts iepriekš audzēknim, audzinātājs vieglāk izsargāsies no tāda veida sodiem, kas apvaino goda jūtas, sarūgtina un pazemo bērna tikumīgo personību un salauž dzīves drosmi. No aukstas cietsirdības brīvais audzinātājs mācēs arī pēc sodīšanas noskumušo bērnu atkal draudzīgi iepriecināt, viņš nepārmetīs, bet piedos un uzticības un ievēribas saites starp bērnu un audzinātāju joprojām paliks stipras.

Starp bērnu un audzinātāju vienmēr pastāv vislabākās un vissirsnīgākās attiecības, ja audzinātājs vajadzības gadījumā izvēlas tādus sodus, kuri ir nodarītā pārkāpuma dabīgas segas. Vistaisnīgāk ir, ja bērns soda vietā dabū ciest no savas darbības launām sekām. Tā bērns piedzīvojumos pats mācās, ko nedrīkst darīt. Tādā ceļā iegūtā dzīves gudrība visdziļāk iesakņojas. Jau tīri mazs bērns nāk pie atziņas, ka uguns dedzina, nazis griež, adata dur un sitiens sāp.

Arī prāvāku bērnu audzināšanā atjautīgi dabiskie sodi ir piemērotāki par mākslīgiem sodiem. Slinkajam un neakurātajam ierobežojama brīvība, melim atraujama uzticība, nepieklājīgam piegriežama

mazāka uzmanība, lielībai un uzbāzībai jāseko kaulinājūmam, novēlošanai atjemama kāda bauda. Dabisko sodu priekšrocība ir tā, ka arī bērns viņus atzīst par taisnīgākiem.

Katrrreiz ar dabiskiem sodiem vien netiks cauri, jo vienmēr bērna nepareizās rīcības sekas neatstāj kādu iespaidu, vai arī sekas ir tik lielas, ka tās maksā pat bērna dzīvību. Cenšanās ikreizes meklēt bērna izturēšanās dabiskās sekas bieži var novest pie pilnīgi nedabiskiem un aplamiem sodiem, tāpēc sarežģītākos gadījumos jāķerās pie mākslīgiem sodiem, kurū bagātība ir liela.

Ja bērna isrds ir jūtīga, tad pietiek ar audzinātāja nosodošo skatu vai neapmierinātības kustībām, kā: pieres saraukšanu u. c.

Kā tālākais soda veids mināms rājiens, ko var izsacīt dažādā stiprumā, bet jāizsargas no lamu vārdiem un aukstā toņa. Ar smīnu pavadītie bērna goda jūtas aizkarošie izteicieni var ļoti kaitēt visai bērna turpmākai gara dzīvei. Pazudinošie spriedumi arī atmetāmi. Ja par audzēkni izsakās, ka no viņa nekas labs neiznāks, tad viņam zūd spars, viņš paliek vienaldzīgs un dažreiz pat nonāk izmisumā. Ārrot jānosoda ļaunais darbs un bērns jāauzaicina vēst cīņu pret to. Rājiem vienmēr jābūt tikumīgas nopietnības pavadītam un tas nekad nedrīkst pārvērsties ncpārtrauktā bērna izzobošanā, ķircināšanā un noniecināšanā.

Ja rājiens nelīdz, tad uzliekams goda sods. Bērns dziļi izjūt to, ka viņam uz laiku tiek liegts kāds labvēlības parādījums, kā: rokas sniegšana audzinātājam, ēšana kopā ar visiem ģimenes locekļiem pie viena galda. Kaktā ielikšana, izslēgšana no rotaļas, kāda patīkama uzdevuma atraušana, atraidīšana no kopīgā galda īpašā vietā ēdiena laikos, kļusu ciešana pa ēdamo laiku ir dažu labu reizi nodevēriģi goda sodi.

Pielietojami arī brīvības sodi. Tie atjem bērnam tik mīļo kustības brīvību. To panāk tā, ka bērnam neatvēl kādā izbraukumā vai pastaigāšanās

gājienā piedalīties vai arī uz kādu laiku ierobežo kustības brīvību. Dažos gadījumos var arī atraut kādu garšīgu ēdienu. Jāizsargās tik no pārmērībām un apstākļiem, kas var bojāt bērna veselību.

Reizēm noderīgi ir soda darbi, kuŗi uzliekami tik tādā gadījumā, kad grib, lai kādu pavirši un kļūdaini izpildītu darbu labāki padarītu. Citādi darbu nedrīkst pielietot kā sodu, jo darbs ir svētība, bet nevis lāsts, prieks, bet ne nasta.

Audzinašanā vēl tiek pielietoti miesas sodi. Mūs-laikos gan arvien vairāk audzinātāju stingri nostājas pret miesas sodiem, jo uzskata tos par pazeminošiem.

Dažos gadījumos, kad visi maigākie līdzekļi ir tikuši izmēģināti un palikuši bez iespaida, tikai agrā bērnībā viegli miesas sodi labi līdz. „Kas negrib klausīt, tam jāsaņū”. Šis izteiciens gan attiecināms uz bērnu līdz apm. ceturtnam dzīvības gadam, kad bieži nekas cits, kā tikai fiziskas sāpes bērnu attur no nevēlamā.

Miesas sodu pielietošanā jābūt ļoti apdomīgam, jo tas var dot pavisam nepatīkamu iznākumu. Meitenēm, kuŗas ir jūtīgākas par zēniem, miesas sods gandrīz pavisam nav vajadzīgs.

Nekad lai audzinātājs ar žagariem neaizvieto to, ko viņš panāktu ar pacietību un laipniem vārdiem. Audzināšana bez sodiem ir labāka, ja pārkāpumi tiek novērsti, modinot audzēknī goda un atbildības jūtas un gudri pielietojot iepriekšējos audzināšanas līdzekļus. Pēc šī ideālā stāvokļa audzināšanā ikvienam audzinātājam jācenšas.

Literātūra.

- Dr. H. Mosapp** — Hauspädagogik.
H. Maarenbrecher — Wachstum un Schöpfung.
K. Dēķens — Rokas grāmata pedagogijā.
Prof. Dr. A. Stöszner — Erziehungslehre.
G. Keršenšteiners — Audzinātāja dvēsele un skolo-
tāju izglītības jautājums.
Dr. J. Lövenberg — Geheime Miterzieher.
Dr. K. Heilmann — Leitfaden der Pädagogik.
Prof. A. Hergerts — Pädagogika I.
M. Štāls — Audzināšana un mācīšana agrā bērņībā.
O. Ernst — Des Kindes Freiheit un Freude.
G. Petrovs — Skola un dzīve.
H. Scharrelmann — Fröhliche Kinder.
A. Dauge — Audzināšanas ideāls un īstenība.

[0,40]

Jauns mācības līdzeklis ģeografijā

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305057737

glināt Latv. apriņķu un apgabalu sastādāmā kartogramma. Sastādāmās kartogrammas izmantošanas veids ģeografijas mācīšanā aprakstīts grāmatā „Autodidaktiskais materiāls ģeografijā.”

Ģeografijas autodidaktiskais materiāls, kuŗa svarīgākais elements ir sastādāmā kartogramma, ir jauns mācības līdzeklis, kas isā laikā guvis plašu piekrišanu, par ko liecina daudzie pieprasījumi pēc literatūras, kā arī šeit pievestās atsauksmes.

Rīgas praktiskās pāidagoģijas institūta atzīnums.

Praktiskās pāidagoģijas institūts sestdien pabeidza šā semestra darbus. Tilžas skolotājs Ed. Jansons demonstrēja pašizgudroto mācības līdzekli — autodidaktisko materiālu Latvijas ģeografijā un runāja par tā lietāšanu. Šo mācības līdzekli atzina par labu, sevišķi lauku skolām. „Jaunākās Ziņas” Nr. 282, 1932. g.

Daugavpils skolotāju institūta direktora atzīnums.

„Skolotājs Eduards Jansons 1932. gadā 21. augustā Latgāliešu Skolotāju Centrālās biedrības konterencē ir lasījis priekšnesumu „Autodidaktiskais materiāls Latvijas ģeografijas pasniegšanai III. un IV. pamatskolas klasēs”, demonstrējot šo priekšnesumu saviem pagatavotiem uzskates līdzekļiem, kas radījuši lielu interesi un saistījuši uzmanību ap 100 cilvēku lielai auditorijai. Jaunizgudroto autodidaktisko materiālu būtu vēlams plašāki popularizēt.” V. Sells,

Daugavpils Valsts Skolotāju institūtu direktors
un Latg. Skol. Centrālās b-bas priekšsēd.

Ziemeļamerikas Sav. Valstsķu „National Geographic Society” atzīnums.

„Mēs atrodam par sevišķi interesantu Ed. Jansona darbu ģeografijas mācīšanas modernizēšanā un vēlam panākumus.”

Mc Fall Kerbey

„National Geographic Society” skolu lietu vadītājs.

Autodidaktiskais materiāls ģeografijā izmantājams arī ārpus skolās kā interesants un lietderīgs laika kavēklis bērniem. Grāmata „Autodidaktiskais materiāls ģeografijā” un citi informācijas materiāli a'rodas krājumā pie autora Tilžā. Interesentiem tos izsūta, ja

Ed. Jansnam pasta tek. rēķinā N: 4951

iemaksā Ls —.50.

Maksä Ls —.70